

Het proces Dreyfus getoetst aan wet en recht

<https://hdl.handle.net/1874/234967>

De 1898 IV, 30 a

mm 11590

Het Proces Dreyfus

GETOETST

AAN

WET EN RECHT

DOOR

Mr. A. A. DE PINTO

II

Revisie, tweede veroordeeling, gratie

's-GRAVENHAGE
GEBR. BELINFANTE
= 1899 =

Het Proces Dreyfus

GETOETST

AAN

WET EN RECHT

DOOR

Mr. A. A. DE PINTO

II

Revisie, tweede veroordeeling, gratie

's-GRAVENHAGE
GEBR. BELINFANTE
= 1899 =

.....
Gedrukt bij F. J. DELINFANTE, voorh. : A. D. SCHINKEL.
.....

VOORWOORD.

Met het oog op het goede onthaal, dat de eerste reeks mijner DREYFUS-artikelen, na hun publicatie in het „Weekblad van het Recht” op het laatst van Februari 1898 als brochure verschenen, ook buiten den gewonen kring der lezers van dit vakblad vond, achtte ik het wenschelijk eene tweede reeks van artikelen, daarin over de latere geschiedenis van „de zaak” opgenomen, op gelijke wijze en in denzelfden vorm te verzamelen en uit te geven.

Ik weet het, door de voorloopige pacificatie, die de gratie bracht, is eene periode van rust ingetreden in het DREYFUS-drama. De beroering, die het in Frankrijk veroorzaakte, de spanning, waarin het de geheele beschaafde wereld, nu wel twee jaren lang, hield, is tijdelijk tot bedaren gekomen. Daarenboven, een andere kamp om het recht, de verfoeilijke oorlog, die in deze dagen, met, helaas, nog altijd onzekeren uitslag tegen onze stamgenooten in Zuid-Afrika wordt gevoerd, neemt ons aller belangstelling schier uitsluitend in beslag.

Toch kan ik niet gelooven, dat het proces DREYFUS nu onherroepelijk geëindigd is, dat, zooals Dr. M. STENGLEIN, lid van het Deutsche Reichsgerichtshof, het uitdrukt in de Deutsche Juristen-Zeitung van 15 October jl., het gordijn te Rennes voor goed is gevallen voordat het stuk uit is.

Wat daarvan zij, de vier thans afgespeelde bedrijven vormen, al volgt er geen vijfde, een hoofdstuk in de geschiedenis der strafrechtspleging van de ten einde spocdende negentiende eeuw, dat door geen ander in belangrijkheid wordt overtroffen. Ik vlei mij daarom, dat wat door mij vroeger en nu over het proces DREYFUS is bijeengebracht van eenig blijvend belang zal kunnen zijn, ook dan wanneer, wat nu het geval nog niet is, de zaak zelve voor goed tot de geschiedenis zal behooren.

's-GRAVENHAGE, 5 November 1899.

A. A. DE PINTO.

INHOUD.

	Blz.
Vóór de revisie.	1
Het eerste arrest van het Hof van cassatie . .	9
Een en ander naar aanleiding der jongste Fransche gelegenheidswet	19
Het vierde bedrijf en de voorloopige pacificatie .	30
Bijlage, arrest van het Hof van cassatie van 3 Juni 1899	52

Vóór de Revisie.

(*W. van 23 Sept. 1898, n°. 7170*).

Het is onzen lezers bekend, dat de Fransche ministerraad, onder voorzitterschap van den President der Republiek, in zijne zitting van Zaterdag 17 Sept. jl. den Minister van Justitie gemachtigd heeft — eene machtiging rechtens geheel onnoodig omdat volgens de wet de Minister van Justitie hier zelfstandig en op eigen verantwoordelijkheid handelt — den eersten stap te doen om tot eene revisie in zake DREYFUS te geraken.

Die eerste stap is de bijeenroeping der commissie, welker advies de Minister ter voldoening aan art. 444, 2e lid C. d. I. C. (nieuw) moet inwinnen, alvorens — eene bevoegdheid, die hem alléén toekomt — eene aanvraag om revisie te doen aan het hof van cassatie in het geval van art. 443, 4e (nieuw), luidende :

Lorsque, après une condamnation, un fait viendra à se produire ou à révéler, ou lorsque des pièces inconnues lors des débats seront représentées, de nature à établir l'innocence du condamné.

Met het oog op deze wetsbepaling schreven wij onder dagteekening van 23 Februari in *W. 7079*.

Een novum, een behoorlijk geconstateerd feit of een vroeger onbekend stuk, kunnende strekken om de onschuld van D. in rechte te bewijzen, is tot nu toe niet aan het licht gekomen. De voorstanders van een nieuw, volledig en openbaar onderzoek der zaak hebben dan ook voor het oogenblik hunne blikken afgewend van de revisie om die uitsluitend te richten op de cassatie als middel ter bereiking van hun doel.

Is er in de zeven maanden, verlopen sedert wij dit schreven, in de zaak, beschouwd uit het toen aangegeven standpunt, eene afdoende verandering gekomen? Is er nu minder grond tot cassatie volgens art. 441, meer grond tot revisie volgens art. 443, 4° I. C. dan toe? Wij zijn er niet ten volle van overtuigd, ofschoon de Minister van Justitie om welke reden dan ook van cassatie niet wil weten en ofschoon nu reeds van regeeringswege de eerste stap is gezet op den weg, die tot revisie kan leiden, eene uitkomst, die men zich voor zeven maanden, zelfs met de meeste optimistische verwachtingen, bezwaarlijk kon voorstellen.

Kon het na alles, wat het eerste proces ZOLA aan het licht bracht (1), nauwelijks worden betwijfeld, dat aan den krijgsraad in raadkamer vóór het vellen van het vonnis stukken zijn overgelegd ten laste van den beklagde vroeger, noch later aan dezen of zijn verdediger medegedeeld, dat dit werkelijk is geschied, wordt zoo goed als zeker door de tweede akte van beschuldiging in zake DREYFUS, de parlementaire rede van den Minister van Oorlog CAVAIGNAC, uitgesproken in de zitting der kamer van afgevaardigden van 7 Juli jl., — de tweede akte van beschuldiging, welke in tegenstelling met de eerste, die door eene tot nu toe niet ontdekte onbescheidenheid eerst openbaar werd ongeveer 3 jaar na de veroordeeling, ingevolge besluit der Kamer in 36000 Fransche gemeenten werd aangeplakt, al zoude nauwelijks eene maand na deze zegevierende publicatie, deze nieuwe openbare tentoonstelling van „den verrader” verlopen zijn, toen reeds bewezen en erkend was, dat het alles afdoende document, voor welks *authenticité matérielle et morale* de Minister instond (2), de brief

(1) Zie het hoofdartikel van W. 7082 (2. Cassatie).

(2) *Journal Officiel* van 8 Juli 1898, p. 1957, 3e kolom.

van November 1896, waarop ook reeds door de generaals DE PELLIEUX en DE BOISDEFFRE een beroep was gedaan in zake ZOLA, als kennelijk noodshot tegenover de jury (3), niets anders was dan het werk van een ellendigen falsaris.

Dit valsche stuk, gefabriceerd in November 1896, naar aanleiding der bekende interpellatie van den afgevaardigde CASTELIN, het eenige der door den minister aangehaalde, waarin de naam DREYFUS voluit voorkwam, kon natuurlijk geen dienst hebben gedaan bij de beraadslagingen van den krijgsraad in December 1894. Meer dan waarschijnlijk was dit wel het geval met twee ook reeds van vroeger bekende ongeteekende briefjes, waarin alleen de letter D. voorkwam. Immers, ook op deze twee briefjes, die nooit ter kennis van den beklaagde of van Me DEMANGE waren gebracht, in verband met het nu erkend valsche stuk van November 1896, beriep de heer CAVAIGNAC zich met grooten nadruk. Daarentegen over „het borderel”, den grondslag der eerste acte van beschuldiging, het borderel, het eenige aan DREYFUS en zijn advocaat medegedeelde stuk, het „materieele” bewijs der schuld van den beklaagde, het anker des heils van den regeeringscommissaris, den commandant BRISSET, toen alle „moreele” bewijzen hem ontvielen, in de tweede acte van beschuldiging, de ministerieele rede van 7 Juli 1898, geen enkel woord meer.

Als men dit nagaat, dan zoude men meenen, dat er geen eenvoudiger en natuurlijker middel was en is tot herstel van het grievende onrecht, in den aanvang van 1895 gepleegd, dan een aanvraag tot casuatie van het vonnis, op grond, dat daarbij recht is gedaan op, althans na kennisneming van, den krijgsraad eerst in raadkamer medegedeelde, den beklaagde

(3) W. 7082, bl. 2, kol. 2.

onbekend gebleven stukken. De tegenwoordige Fransche regeering denkt daarover echter anders, en nu de Minister van Justitie, gesteund door den ministerraad, den weg der revisie heeft ingeslagen, moet men onderstellen, dat er werkelijk een *novum*, een nieuw feit is, als bedoeld bij art. 443, 4° I. C., dat deze rechtvaardigt. Wat dat nieuwe feit is volgens des ministers opvatting, is tot nu toe, voor zoover ons bekend, niet bepaald gebleken, en het is zelfs waarschijnlijk dat de minister hieromtrent eenige reserve zal blijven inachtnemen totdat hij het rapport der thans bijeengeroepen commissie van advies zal hebben ontvangen.

Mag men echter aannemen, dat de heer CAVAINAG het in zijne rede van 7 Juli jl. geïgnoreerde borderel ook geheel had geabandonneerd, omdat hem gebleken was, dat dit stuk niet was van de hand van DREYFUS, en verder dat de Minister van Justitie het in dit opzicht eens is met zijn vroegeren collega van Oorlog, dan is er een nieuw feit, dat niet alleen tot revisie, maar ook na de revisie op het renvooi aan een anderen rechter tot vrijspraak moet leiden. Immers, staat eenmaal vast, dat het borderel niet door DREYFUS is geschreven, dan vervalt daarmee eigenlijk ook het eenige feit, dat hem in het mees-terstuk van den commandant D'ORMESCHEVILLE was ten laste gelegd.

Toen er in de laatste weken voor het eerst ernstig spraak was van revisie, is ook gewezen op het falsum, gevolgd door den zelfmoord van den falsaris, een der voorname getuigen in zake DREYFUS, in verband met art. 443, 3° I. C., dat revisie toelaat ingeval een der gehoorde getuigen na de veroordeeling is vervolgd en veroordeeld wegens valsch getuigenis tegen den beschuldigde of beklaagde.

Aan toepasselijkheid dezer bepaling kon echter niet worden gedacht, nu de overste HENRY, al werd

door zijn in 1896 gepleegd falsum en het herhaalde bedriegelijke gebruik van het valsche stuk zijn in 1894 voor den krijgsraad afgelegd getuigenis zeer verdacht (4), niet vervolgd of veroordeeld was wegens valsch getuigenis in zake DREYFUS. Vervolging en veroordeeling te dier zake zoowel als wegens de twee jaar later gepleegde valschheid voorkwam hij door den zelfmoord, waartoe men hem weinige uren na zijn arrestatie, opzettelijk of bij gebreke aan de meest gewone voorzorgen, in de gelegenheid stelde.

Intusschen is het de vraag, of de omstandigheid zelve, dat de getuige, tegen wien een vermoeden van valsch getuigenis is gerezen, te dierzake niet vervolgd is kunnen worden wegens zijn overlijden of om eenige andere reden niet als nieuw feit valt onder het bereik van art. 443, 4°. Met het oog op den tekst der wet moge twijfel hier niet zijn buitengesloten, haar geschiedenis pleit ondubbelzinnig voor deze ruime uitlegging. In den oorspronkelijken tekst van het ontwerp der wet van 8 Juni 1895, houdende nieuwe regeling van de revisie in strafzaken, zooals deze was

(4) Het was de commandant HENRY, die voor den krijgsraad verklaarde, dat vóór de inbeslagneming van het borderel stukken waren onttreemd op het tweede bureau van den generaal staf, en dat de schuldige aan deze onttreemingen — hij had het van een eerbiedwaardig persoon — was een officier van het ministerie. „Quelle personne honorable?” vraagt Me DEMANGE. De getuige weigert den persoon te noemen. Een der leden van den krijgsraad noodigt hem zelfs uit zich nader te verklaren, maar vruchteloos. Op dat oogenblik stuift DREYFUS op, vragende: „Maar wie is dan die persoon? Laat men hem hier brengen, hem hooren, hem zien, wij zijn hier met gesloten deuren, niemand zal zijn naam weten. Niets belet hem te laten komen”. De getuige liet zich door geen aandrang van den beklaagde of diens advocaat van zijn stuk brengen, maar, zich omkeerende naar DREYFUS, sprak hij op theatralen toon deze woorden: „Monsieur, je suis officier; le képi d'un soldat doit ignorer ce qu'il y a dans sa tête”. Zulk een zwetserij moest dienst doen als getuigenis der waarheid. Men zie het uitnemende geschrift van JUSTIN VANER: *Coupable ou non?* bl. 20, 21.

aangenomen door de kamer van afgevaardigden, was uitdrukkelijk bepaald, dat in art. 443, 4° nieuw ook begrepen was het geval, dat de vermoedelijk schuldige aan het feit, waarvoor een ander was veroordeeld (no. 2), of de valsche getuige (no. 3), o. a. wegens zijn dood niet meer kon worden vervolgd. De Senaat schrapte deze uitdrukkelijke bepaling, niet omdat zij haar onjuist, maar omdat zij haar overbodig achtte, vermits het geval, daarin voorzien, van zelf viel onder de zeer ruime uitdrukking (*les termes généraux*) van nommer 4 van het nieuwe artikel (5).

In slotsom.

Gesteld de vraag cassatie of revisie, dan blijven wij, evenals in Februari, ofschoon wij erkennen, dat de sedert verlopen zeven maanden belangrijke veranderingen in den stand der zaak brachten, nog altijd van ons juridisch standpunt de voorkeur aan de eerste geven.

Voor cassatie bestaat onbetwistbaar een peremptoire grond, waarvoor het overtuigend bewijs ruimschoots aanwezig is, terwijl het formeele bewijs daarvoor licht zoude zijn te verkrijgen, als de Minister van Justitie goed had kunnen vinden, wat hij niet goed vond, zijn onderzoek daarheen te richten door een verhoor van generaal MERCIER, Minister van Oorlog in 1894, den man, die zijne noodlottige, om niet te zeggen infame, boodschap aan den krijgsraad in raadkamer overbracht, de leden van den krijgsraad en anderen wellicht.

Voor revisie zijn ongetwijfeld in den tegenwoordigen stand der zaak ook goede gronden aan te voeren. Toch zijn deze in facto en in

(5) Zie meer in de aantekeningen van J. DEPEYGES op de wet van 8 Juni 1895 in het *Annuaire de la législation française*, XV (1895), bl. 112, noot 1.

jure voor verschillende beschouwing vatbaar, en schijnt daarom de goede uitslag der revisie, waartoe nog slechts een eerste stap gedaan is, hoezeer wij dezen ook wenschen, niet volkomen zeker.

Tot besluit nog dit.

Vele Fransche bladen, vooral die, welke eerst zeer onlangs tot de herziening bekeerd zijn, en op hun voetspoor onderscheidene Nederlandsche couranten verkondigen de stelling, dat de schuld of onschuld van DREYFUS „niets-hoegenaamd” met de vraag der herziening te maken heeft.

Wij achten deze stelling maar half juist.

Zeker, indien het hof van cassatie eventueel het vonnis van den krijgsraad vernietigt op grond van art. 443, 4° I. C., dan is daarbij de schuldvraag niet voor goed uitgemaakt, en zal deze opnieuw moeten worden onderzocht door een anderen bij het in revisie gewezen arrest aangewezen krijgsraad.

Toch is het vernietigend arrest van het hoogste rechterlijk college een belangrijk *praejudicium* in het voordeel van den beklaagde. Men bedenke toch, dat de vernietiging op grond van art. 443, 4° alléén volgt, wanneer na de veroordeeling een feit aan het licht is gekomen „van aard om de onschuld (6) van den veroordeelde te doen uitkomen” (*de nature à établir l'innocence du condamné*).

Het hof van cassatie erkent dus, het *novum* aannemende als grond van vernietiging van het in kracht van gewijsde gegane, door gewone rechtsmiddelen niet meer aantastbare vonnis, wel degelijk het bestaan van een vermoeden in het voordeel van den veroordeelde, dat bij den nieuwen rechter zeer zwaar moet wegen en dan ook in verreweg de meeste ge-

(6) Wij spatieeren.

vallen ten slotte zal leiden tot eene vrijspraak en rehabilitatie van den beklaagde.

Revisie, gevolgd door eene nieuwe veroordeeling, is rechteus niet onmogelijk; maar, zal het groote, eigenlijk het eenige doel van dit heilzame rechts-instituut, herstel van rechterlijke dwalingen, bereikt worden, dan mag men vertrouwen, dat dit, ofschoon mogelijk, tot de zeer zeldzame uitzonderingen zal blijven behooren.

Het eerste arrest van het hof van cassatie in zake Dreyfus.

La vérité est en marche.

ZOLA.

I.

(W. van 2 Nov. 1898, n°. 7187).

Ziehier den tekstueelen inhoud van het arrest in zake DREYFUS, Zaterdag jl. 29 October door het hof van cassatie na eene beraadslaging van drie en een half uur gewezen en des namiddags ten vijf uur door den president LOEW in openbare zitting uitgesproken :

La Cour, vidant son délibéré en chambre du conseil dans l'affaire de revision DREYFUS, rend l'arrêt suivant :

Vu la lettre du garde des sceaux, en date du 27 septembre 1898 ;

Vu le réquisitoire du procureur général près la Cour de cassation dénonçant à la Cour la condamnation prononcée par le premier conseil de guerre du gouvernement militaire de Paris, le 22 décembre 1894, contre ALFRED DREYFUS, alors capitaine d'artillerie stagiaire à l'état-major de l'armée ;

Vu toutes les pièces du procès ;

Vu également les articles 443 à 445 du Code d'instruction criminelle modifiés par la loi du 8 juin 1895 ;

Sur la recevabilité en la forme de la demande en revision :

Attendu que la Cour est saisie par son procureur général en vertu d'un ordre exprès du ministre de la justice, agissant après avoir pris l'avis de la commission instituée par l'article 444 du Code d'instruction criminelle ;

Que la demande rentre dans les cas prévus par le dernier paragraphe de l'article 443 ; qu'elle a été introduite dans le délai

fixé par l'article 444; qu'enfin le jugement dont la revision est demandée a force de chose jugée;

Sur l'état de la procédure:

Attendu que les pièces produites ne mettent pas la Cour en mesure de statuer au fond et qu'il y a lieu de procéder à une instruction supplémentaire,

Par ces motifs,

La Cour déclare la demande recevable en la forme;

Dit qu'il sera procédé par elle à une instruction supplémentaire;

Dit n'y avoir lieu de statuer, quant à présent, sur la demande de M. le procureur général, tendant à la suspension de la peine.

Rechtskundig belang heeft dit zeer sober gemotiveerde arrest niet, feitelijk des te meer.

Het bevolen nader onderzoek is in overeenstemming met het advies van den raadsheer BARD, in overeenstemming ook met de vordering van de civiele partij Mevrouw DREYFUS, vertegenwoordigd door den advocaat MORNARD, en de subsidiaire conclusie van den procureur-generaal MANAU, wiens principale conclusie strekte tot vernietiging van het vonnis van den eersten Parijschen krijgsraad d.d. 22 December 1894 nu reeds en verwijzing der zaak naar een anderen krijgsraad.

Rechtsens is bij het gewezen arrest alleen de ontvankelijkheid der voorziening uitgemaakt. Verder is het arrest zuiver preparatoir, het beveelt alleen een nader onderzoek; maar in de gegeven omstandigheden, die ieder nu heeft kunnen leeren kennen, insoover hij er vroeger niet reeds mede bekend was, uit het uitgebreide rapport van den raadsheer BARD, — „een model van duidelijkheid” zooals men ons uit Parijs schrijft —, is de bevolen *supplémentaire instruction* van het uiterste gewicht.

Waarlijk, er was nu reeds stof genoeg tot vernietiging van het in revisie aangevallen vonnis, met of zonder verwijzing naar een anderen krijgsraad. Nieuwe feiten waren in het rapport en het requisitoir vol-

doende in het licht gesteld. De twijfel, om er niet meer van te zeggen, door nader gebleken omstandigheden opgewekt aan de juistheid van het advies van de meerderheid der schriftkundigen van 1894, de bekentenis van den falsaris HENRY, de nu stellig gebleken omstandigheid, dat hij het was, die in 1894 het „borderel” had aangebracht, zonder den agent te noemen, van wien hij het zoude hebben gekregen, dit alles en meer nog maakte het vonnis van 22 December 1894 verdacht in die mate, dat het, al werd het dan ook nog niet dadelijk vernietigd door het hoogste Gerechtshof, niet kan blijven bestaan. Maar alvorens die vernietiging uit te spreken, heeft het Hof het volle licht willen doen opgaan ook over de nu nog verborgen schuilhoeken van dit gerechtelijk drama, zonder iemand of iets te sparen. Ieder, die recht en gerechtigheid lief heeft, moet zich verheugen over deze preparatoire beslissing van het hof van cassatie. Dat zij de waarheid eindelijk ten volle zal doen zegevieren, achten wij nu reeds zeker.

Eerst dan, het zal, naar het zich laat aanzien, niet lang meer duren, zullen allen, voor wie er geen recht is buiten de waarheid, verlost van de nachtmerrie, die hen reeds zoo lang benauwt, met een vrij gemoed kunnen zeggen: TANDEM *bona causa triumphat*.

II.

(W. van 9 Nov. 1898, n° 7190).

Thans ligt voor ons het uitgebreid stenographisch verslag der zittingen van het Hof van Cassatie van 27—29 October, gelijk het is openbaar gemaakt in de supplementen van *Le Siècle* van 28—30 October. Wij hebben van dit verslag met ongemeene belangstelling kennis genomen. Welk een verschil met het proces ZOLA voor het Parijsche hof van assises. Men

gevoelt zich hier in het heiligdom der justitie. Geen uitingen van hartstocht, geen enkele interruptie waar na de twee waardige magistraten, den raadsheer BARD en den hoog bejaarden procureur-generaal MANAU, de kundige en welsprekende advocaat MORNARD aan het woord is. De waarheid, de geheele waarheid, niets dan de waarheid, — dit is het doel, waarnaar de drie begaafde sprekers als om strijd streven.

De geheele waarheid, ziedaar in drie woorden de toelichting van het arrest. De waarheid, zeker men was haar reeds op het spoor, men had haar reeds gevonden, nu na het falsum van HENRY, den aanbrenger van het borderel, overtuigender nog dan vroeger was gebleken wat wij reeds in den aanvang van Maart schreven in W. 7082: „het van den aanvang af zoo zwakke gebouw der beschuldiging tegen DREYFUS is tot puin vergaan”. Het veroordeelend vonnis van 1894 zoude dus reeds nu kunnen zijn vernietigd, en de onschuld van den martelaar van het Duivelseiland zonder verder uitstel kunnen zijn geproclameerd. Maar nu men op het departement van Oorlog nog altijd achter slot en grendel beweert te hebben geheime en ultra geheime dossiers ten laste van den veroordeelde; nu na den generaal MERCIER, den man der achterbaksche productie in raadkamer, nog vier ministers van Oorlog, de heeren BILLOT, CAVAGNAC, ZURLINDEN en CHANOINE, altijd maar door blijven verkondigen, door niets — ook niet door het faux HENRY — in hunne overtuiging van DREYFUS' schuld te zijn geschokt, nu eischt het algemeen belang die heeren in de gelegenheid te stellen de gronden hunner overtuiging door bewijzen — niet alleen door goedkoope phrases — te staven.

Daartoe strekte het advies van den rapporteur maar zoo luidde ook de welsprekend toegelichte conclusie van den vertegenwoordiger van mevrouw

DREYFUS, de edele vrouw, die na vier jaren bangen maar onversaagden strijd geen vrijspraak, geen onschuldigverklaring, geen rehabilitatie van haar echtgenoot vraagt noch wenscht voordat „een verblindend licht" zal zijn opgegaan over de ontzettende rechterlijke dwaling van 1894 en de pogingen, nog steeds aangewend om over haar noodlottige oorzaken den sluier des geheims te werpen.

Ziedaar de ware toelichting der door hét Hof van cassatie bevolen supplementaire instructie; maar beter dan in onze woorden komt zij uit in het advies van den raadsheer BARD en de mondeling toegelichte conclusie van den advocaat MORNARD, welke beiden wij hieronder tekstueel ontleenen aan het stenographisch verslag der zittingen van 28 en 29 October.

Rapport van den raadsheer BARD.

De raadsheer BARD, in de zitting van 28 October aan het woord om zijn rapport, dat de geheele zitting van 27 October reeds had ingenomen, voort te zetten, sprak als volgt:

Messieurs, nous vous avons exposé hier les deux moyens de revision invoqués: nous avons résumé le contenu des dossiers; nous y avons joint les indications fournies par le lieutenant-colonel Picquart, indications demandées par le gouvernement et données confidentiellement, mais que le garde des sceaux a cru devoir communiquer à la Cour et dont il était impossible que vous n'eussiez pas connaissance, car vous ne devez rien ignorer.

Que va faire maintenant la Cour? Si vous renvoyez aujourd'hui Dreyfus devant un autre conseil de guerre, vous établissez d'emblée un préjugé considérable en faveur de son innocence, puisque l'homme qui avait pris la responsabilité de la provenance de la pièce accusatrice a été convaincu de mauvaise foi et de faux dans cette affaire même, puisque l'expertise qui reconnaissait l'écriture de Dreyfus est ruinée par les faits subséquents et un examen nouveau. L'accusation, qui ne pourra, ceci est à retenir, s'appuyer légalement que sur le dossier par vous examiné, l'accusation reste, à notre avis, absolument désarmée; elle l'est à tel point qu'on serait amené à se demander si on ne devrait pas mieux alors casser

sans renvoi, comme vous l'avez fait le 22 janvier dernier pour un jugement du conseil de guerre d'Alger dans une affaire... au rapport de M. le conseiller Rouillier. D'une façon ou de l'autre, il n'y a plus d'accusation possible.

„C'est, dira-t-on, la reconnaissance de l'innocence du condamné". Précisément, répondons-nous. Si un acquittement doit intervenir, il ne faut pas qu'il intervienne dans ces conditions, il ne faut pas qu'il sorte de l'incertitude des expertises ni des lacunes de l'instruction, ni de la confusion et de l'obscurité, qu'il s'appuie encore sur une partie des faits. La vraie justice exige avant tout la lumière: elle l'exige encore plus lorsqu'il s'agit d'un crime contre la Patrie: il faut que la lumière soit faite, qu'elle soit éclatante pour tous les hommes de bonne foi; les autres ne comptent pas.

Or, quelle que soit actuellement votre impression personnelle, vous n'oubliez pas que le précédent ministre de la guerre le général Zurlinden, qui avait pu (ceci était écrit il y a quelques jours) consulter la plupart des dossiers soumis à la Cour, s'était opposé à la demande de revision. Voici dans quels termes il formulait son opposition au ministre de la Justice, à la date du 16 septembre dernier... Je vous lis sa lettre, qui n'était évidemment pas destinée à la publicité, parce qu'elle précise d'une façon complète toutes les objections de l'autorité militaire contre la revision.

Volgt de hoogst onbeduidende brief d.d. 16 Sept. 1898 van den minister van Oorlog, generaal ZURLINDEN, aan zijn collega van Justitie, de redenen vermeldende waarom hij is tegen eene aanvraag tot revisie van het vonnis van 1894, nu „geen enkel vermoeden van onschuld" dit heeft verzwakt, maar integendeel „nieuwe bewijzen van schuld" dit hebben versterkt. Men moet het maar durven schrijven. Het papier is overigens geduldig.

Met een tint van ironie vervolgt de rapporteur:

Nous ne prétendons pas que les arguments de cette lettre soient sans réplique. Il n'en résulte pas moins qu'à une date récente l'autorité militaire repoussait encore la revision. Nous estimons que reviser sans même une enquête préalable serait ne pas avoir suffisamment égard à sa longue résistance et à ses scrupules.

Il convient donc d'étudier la cause, d'en vérifier la valeur dans cet esprit d'impartialité qui préside à tous vos travaux.

De rapporteur treedt nu in eenige bijzonderheden om van zijn ruim en onpartijdig standpunt aan te toonen, dat de zaak nog niet in staat van wijzen is en besluit aldus :

L'affaire est donc fort loin d'être en état. Qui peut et doit la mettre en état? La loi est formelle à cet égard : elle n'a pas voulu que ce fût l'autorité judiciaire dont les actes sont mis en question, et rien n'est plus sage. On comprend, en effet, que ceux qui ont pris parti dans une affaire, qui consciencieusement sont arrivés à la conviction dont ils sont animés peuvent difficilement examiner avec d'autres yeux et l'esprit libre d'idées préconçues.

Quant à vous, messieurs, vous poussez si loin la préoccupation de la liberté d'esprit du juge que, dans une cause célèbre, celle du crime de la Mancarde, vous avez dessaisi d'un incident se rattachant à l'affaire la Cour d'appel qui, dans le premier procès, avait rempli sa mission avec la plus scrupuleuse impartialité.

Loin de diminuer ainsi l'autorité morale d'un grand corps judiciaire, vous alliez au devant des scrupules les plus délicats de sa conscience.

Aujourd'hui, c'est l'application même de la loi que de dessaisir l'autorité militaire de l'instruction du procès Dreyfus ; c'est à vous, et à vous seuls, que la loi confie le soin d'instruire l'affaire soit par vous-mêmes, soit par ceux dont vous requerrerez le concours dans la forme légale. „La cour, dit la loi, procédera directement ou par commission rogatoire à toute enquête sur le fond : confrontation, reconnaissances d'identité, interrogatoires et autres moyens propres à mettre la vérité en évidence”.

Mettre la vérité en évidence, voilà la mission que vous impose la loi ; vous l'accomplirez. Combien l'oeuvre sera délicate, il est superflu de le dire ; vous êtes fixés à cet égard. Mais que ce puisse être un motif de vous dérober, personne ne l'admettra, et vous l'admettrez moins que personne. Il y a eu assez de défaillances dans cette trop longue série d'incidents déplorables. Dégagés de toute autre considération que celle de la justice, inaccessibles à toute suggestion, insensibles aux menaces comme aux outrages, vous êtes en présence d'un grand devoir. Vous apprécierez ce qu'il exige et vous ferez ce que votre conscience vous dictera.

Notre tâche personnelle est terminée.

Conclusie en pleidooi.

De advocaat MORNARD besloot zijne zeer nitgebreide,

maar als een bus ineensluitende schriftelijke conclusies aldus :

Attendu, que l'exposante repousse toute équivoque, que, défendant avant tout l'honneur de son mari, elle entend faire la pleine lumière, et arriver à la revision pour la discussion et la destruction de toute objection proposée :

Par ces motifs,

Déclarer recevable la demande de revision contre le jugement du 1er conseil de guerre de Paris du 22 décembre 1894.

Ordonner une instruction conformément à l'article 445 du Code d'instruction criminelle „par tous moyens propres à mettre la vérité en évidence”.

Ordonner, d'ores et déjà, à cet effet, la production de :

1°. Dossier du conseil d'enquête qui a mis en réforme le commandant Esterhazy ;

2°. Dossier du conseil d'enquête qui a mis en réforme le lieutenant-colonel Picquart ;

3°. Dossier de la mise en non-activité du lieutenant-colonel du Paty de Clam ;

4°. Dossier de la poursuite correctionnelle contre le lieutenant-colonel Picquart et l'avocat Leblois pour prétendue contravention à la loi du 18 avril 1886 ;

5°. Dossier de la poursuite contre le lieutenant-colonel Picquart pour prétendu faux ou usage de faux ;

6°. Dossier invoqué par le général Zurlinden et discuté par le rapport de lieutenant-colonel Picquart, dit „dossier secret” ;

7°. Les trois pièces fausses fabriquées par Henry et invoquées dans le discours ministériel du 7 juillet 1898 ;

8°. Et d'une manière générale toutes pièces, qu'elles puissent être invoquées à charge et à décharge, susceptibles de faire la pleine lumière.

Hierbij sloot zich aan de epiloog van het pleidooi, die wij tot besluit tekstueel onder de oogen der lezers van het *Weekblad* wenschen te brengen :

J'ai terminé, messieurs, et, parvenu au terme de la route trop longue que j'ai dû parcourir, je remercie la Cour de la bienveillante attention qu'elle m'a si libéralement accordée.

M'adressant à votre raison, je crois avoir démontré que la base légale de la condamnation prononcée contre Dreyfus est aujourd'hui irrémédiablement ruinée par les faits nouveaux qui se sont

révélés, que les objections formulées à la demande de revision par M. le ministre de la guerre Zurlinden ne sont que des arguments chancelants, mais que, néanmoins, en présence de cette conviction, en présence de cette appréciation du ministre de la guerre, il est absolument indispensable qu'une instruction soit faite pour faire luire aux yeux de tous la lumière et la vérité.

Peut-être, messieurs, en terminant, me sera-t-il permis maintenant de m'adresser à votre cœur et de vous demander si réellement vous sentez une hypocrisie, une comédie dans cette longue et douloureuse protestation d'innocence qui s'échappe depuis près de quatre années de la prison de Dreyfus, si vraiment vous sentez une nature basse et vile dans cet homme, qui courbé et blanchi par le chagrin, ne songe qu'à la douleur des siens et à la manifestation de la vérité, si vraiment vous sentez un traître dans cet homme à qui tout souriait, avenir, fortune, famille, qui a tout perdu et qui ne pleure que son honneur !

Messieurs, je ne veux pas entrer ici dans le domaine de la psychologie où d'ailleurs toutes les accusations portées contre Dreyfus se heurtent partout à des impossibilités absolues, la conduite de Dreyfus avant, pendant et après le procès, demeurant pour tous ses accusateurs une indéchiffrable énigme ; j'entends rester sur le terrain juridique et sur le terrain de la démonstration en fait. La Cour entend bien que je n'apporte à cette barre au nom de mes malheureux clients aucune protestation, aucun cri d'acérbe récrimination. Une erreur a été commise, il en sera commis, hélas ! tant que les hommes resteront des hommes !

Ce que nous vous demandons seulement, c'est la mise en lumière de cette erreur ; mais cette lumière, messieurs, nous la voulons pleine et entière, nous la voulons éclatante, nous la voulons aveuglante ; et vous la ferez, messieurs, cette lumière, vous la ferez, non seulement avec notre concours, mais avec le concours de ceux-là-mêmes qui se proclament nos adversaires et qui s'affirment nos ennemis les plus acharnés.

Nous ne suspectons la sincérité des convictions de personne, mais les convictions sincères ne craignent pas la discussion. Ces convictions, on vous les apportera donc avec preuves à l'appui ; nous les discuterons, vous les apprécierez et la lumière jaillera.

Messieurs, il vous appartient aujourd'hui de dire le dernier mot sur cette affaire. C'est grâce à vous, grâce à votre haute autorité, si noblement exercée, grâce à l'idée de suprême justice qui vous inspire que peu à peu le calme et la paix renaîtront enfin dans tous les esprits de bonne foi.

Jamais peut-être votre grande mission n'est apparue plus haute et plus sacrée. C'est plein de confiance et rassuré que je m'en remets à vous du soin de l'accomplir.

Waardiger en indrukwekkender taal kon voor het hoogste gerechtshof niet gevoerd worden, voordat het zich in raadkamer begaf ten einde het arrest te wijzen, dat den weg opent om eindelijk het volle licht te brengen in de zaak, die nu reeds gedurende vier jaren het publiek geweten in en buiten Frankrijk verontrust.

Een en ander naar aanleiding der jongste Fransche gelegenheidswet.

(W. van 7 April 1899, n°. 7254.)

De tekst der beruchte Fransche gelegenheidswet, die in haar eenig artikel eene hernieuwde lezing inhoudt van art. 445 (lid 1 en 2) C. d'I. C., waarvan — evenals van de artt. 443, 444, 446 en 447 — eene nieuwe lezing werd vastgesteld bij de wel doordachte revisiewet van 8 Juni 1895, luidt als volgt:

Article unique. — Les deux premiers paragraphes de l'article 445 du Code d'instruction criminelle sont remplacés par les dispositions suivantes:

En cas de recevabilité, la chambre criminelle statuera sur la demande en revision si l'affaire est en état.

Si l'affaire n'est pas en état, la chambre criminelle procédera directement ou par commissions rogatoires, à toutes enquêtes sur le fond, confrontations, reconnaissances d'identité et moyens propres à mettre la vérité en évidence. Après la fin de l'instruction, il sera alors statué par les chambres réunies de la cour de cassation.

Lorsque l'affaire sera en état, si la chambre criminelle, dans le cas du paragraphe 1er ci-dessus, ou les chambres réunies, dans le cas du paragraphe 2, reconnaissent qu'il peut être procédé à de nouveaux débats contradictoires, elles annuleront les jugemens ou arrêts et tous actes qui feraient obstacle à la revision; elles fixeront les questions qui devront être posées et renverront les accusés ou prévenus, selon les cas, devant une cour ou un tribunal autre que ceux qui auront primitivement connu de l'affaire.

De wet werd door den Senaat in haar zitting van 1 Maart 1899 na een driedaagsch debat, waarin mannen als BÉRENGER en WALDECK ROUSSEAU, in schitterende redevoeringen, er te vergeefs hunne ver-

nietigende kritiek over uitspraken, aangenomen met 155 tegen 125 stemmen. Reeds daags daarna (2 Maart) werd zij afgekondigd in het *Journal officiel* en volgens den regel van art. 1, 3e lid, C. C. was zij dus den 3en Maart verbindend te Parijs, alzoo bij name ook voor het Hof van Cassatie.

Vier jaren ongeveer had de wet van 1895 ongewijzigd gegolden. Een betrekkelijk vrij aanzienlijk aantal revisies was in dat tijdperk volgens de ongewijzigde wet behandeld. Nooit had men in die zaken iets vernomen van haar verkeerde werking. De wijzigingswet werd dan ook niet voorgesteld, omdat de ongewijzigde wet slecht zoude hebben gewerkt in de met inachtneming van hare voorschriften afgedane zaken, maar enkel en alleen omdat men zich bevreesd maakte voor hare onvoldoende werking in eene bij het hof van cassatie aangehangige, reeds in staat van wijzen gebrachte zaak. Men achtte het namelijk noodig „pour l'apaisement et dans l'intérêt public” (1) — het belang van den beklagde, dien men door het geweld der wet aan zijn rechter onttrok, bleef daarbij buiten overweging — de eindbeslissing op de aanvraag om revisie van den afgetreden minister SARRIEN in zake DREYFUS, midden in de behandeling, van de straffkamer, daarmede door de geldende wet belast (art. 444, 3e lid), over te dragen op de vereenigde kamers, al is het op zich zelf reeds een avontuurlijk denkbeeld de beslissing van een proces op te dragen aan 49, zegge negenen veertig rechters. En dit deed men nog wel in overeenstemming met het advies van den eersten president van het hof van cassatie (2), die, zonder

(1) Rede van den minister LEBRET in den Senaat.

(2) De president-senator MAZEAT, die echter, toen het er op aankwam zijn meer politiek dan juridisch of magistraal advies in den Senaat te verdedigen tegen de scherpe kritiek van velen zijner collega's, daar alleen door zijne afwezigheid schitterde.

„de goede trouw” en „de eerbiedwaardigheid” (*l'honorabilité*) van zijne collega's in de strafkamer in verdenking te brengen, toch de vrees uitte, dat zij in de zedelijke vrijheid om in deze bepaalde zaak recht te spreken zouden worden belemmerd, eensdeels door de beledigingen, waaraan zij hadden blootgestaan, en anderdeels — wij laten deze insinuatie liefst onvertaald — als „entraînés pour la plupart dans des courants contraires par des préventions qui les dominent à leur insu”. Heel duidelijk is deze laatste phrase niet, maar toch duidelijk genoeg om met een fraaien aanloop te kennen te geven, dat de eerste voorzitter van het hof van cassatie de strafkamer in haar geheel achte te verkeeren in wat art. 542 C. d'I. C. noemt een staat van wettige verdenking (*suspicion légitime*). Is dat het geval met andere strafrechters, dan verwijst het hof van cassatie de zaak, waarin de verdenking rees, naar een rechter van gelijken rang. Welnu, deze wet had geen ander doel dan om, met aanvulling van wat men geliefde te noemen eene leemte in de bestaande wetgeving, door tusschenkomst der wetgevende macht, nu er geen hooger rechterlijk college bestond om dit te doen, aan de verdachte strafkamer haar taak in de ahangige zaak uit handen te nemen. Dit thema werd met groote virtuositeit uitgewerkt door den heer BISEUIL, rapporteur der commissie in den Senaat. En toch bepleitte deze heer met andere voorstanders der wet in vollen ernst de stelling, dat men hier niet te doen heeft met eene gelegenhedswet, o. a. op dezen fraaien grond: „Vous n'êtes pas en présence d'une loi de circonstance, car elle survivra à la circonstance qui l'aura fait naître” (3).

Zulke argumenten en meer van gelijk gehalte zijn werkelijk geen wederlegging waard. Het is de evi-

(3) Rede van den heer LAMARZELLE.

dentie zelve, dat men hier te doen had niet alleen met eene gelegenhedswet, maar tevens met eene wet, die volgens de bedoeling van haar auteur terugwerkt in den meest odieusen vorm. Men heeft getracht ook dit, ofschoon het klaar is als de dag, te betwisten. Voor deze betwisting moest dienst doen de bewering, dat de nieuwe wet alleen betrof den vorm van het proces, in welk geval de stelling juist zoude zijn geweest, dat zij, zonder terug te werken, ook op bij hare invoering aanhangige zaken kon worden toegepast (4). Over deze bewering heeft BÉRENGER reeds recht gedaan in den Senaat, waar hij onder meer zeide:

C'est une simple loi de procédure, ajoutez-vous. Ah! entendons-nous, une loi de procédure jusqu'à présent j'avais compris que c'était celle qui modifiait quelques unes des formes de la procédure, mais sans toucher au juge.

Croyez-vous que le choix du juge tienne à la procédure? Je ne l'avais point entendu dire encore. On le déclare cependant avec assurance, et je suis heureux, d'apprendre que c'est là un des principaux arguments sur lesquels se fonde l'opinion que je combat, car il est facile à réfuter.

La loi qui change le juge n'est point une loi de procédure, c'est une loi de juridiction; elle constitue en conséquence une violation formelle d'un des principes que la constitution de 1852 elle-même a reconnus comme le droit public intangible des Français.

Inderdaad, de bevoegdheid des rechters om van eene zaak kennis te nemen wordt gefixeerd op het oogenblik zelf, dat deze bij hem aanhangig wordt gemaakt. Een latere wet kan dus de ingevolge de vroegere bij hem aangebrachte zaken niet aan zijne kennisneming onttrekken, zonder terug te werken.

Nu lag dit niet alleen in de bedoeling der gelegenhedswet van den heer LEBRET, maar het eenige en

(4) Vgl. art. 56 van onze transitoire wet en A. A. DE PINTO in zijn supplement op MEIER'S *Principes sur les questions transitoires*. (Leiden, 1858), p. 147—150.

erkende motief dezer wet, waarbij over niets anders dan over de zaak DREYFUS gesproken werd, was deze aan de strafkamer van het hof van cassatie, door wie zij in staat van wijzen was gebracht, te onttrekken.

Vreemd genoeg echter, dat de wet zelve die terugwerkende kracht, die onmiskenbaar in des wetgevers bedoeling lag, niet uitsprak. Nu dit het geval niet was, nu in de wet geen uitzondering werd geschreven op den regel van art. 2 C. C. (5), moest die regel gelden, en had het hof van cassatie dus, streng genomen, moeten weigeren de nieuwe wet toe te passen op de tijdens haar inwerkingstelling bij de strafkamer aanhangige zaak DREYFUS. Men springt echter in deze zaak met het recht en de meest elementaire rechtsbeginselen zoo wonderlijk om, dat het den besten juristen wel eens begint te schemeren.

Dit over de retroactiviteit der nieuwe wet. Nu nog een en ander over een paar belangrijke vragen, waartoe hare toepassing aanleiding geeft: de eene nog onbeslist, de andere reeds uitgemaakt bij het arrest van het hof van cassatie over het wrakingsincident.

Vooreerst, de nog onbesliste vraag.

Kan het hof van cassatie, termen vindende tot revisie, ook onder de nieuwe regeling, de zaak zelf afdoen zonder renvooi? In Frankrijk schijnt men vrij algemeen onder den indruk te hebben verkeerd, dat het, nu wet geworden, ontwerp LEBRET een ontkenkend antwoord gaf op deze vraag. Onder dezen indruk schreven wij ook in het hoofdartikel van W. 7233 (6), dat vermoedelijk „het hof van cassatie de zaak DREYFUS zelf zoude hebben afgedaan, ware het geweld der retroactieve wet niet tusschen beide getreden”.

(5) La loi ne dispose que pour l'avenir, elle n'a point d'effet rétroactif.

(6) Dat artikel is in deze verzameling niet opgenomen. Het betrof onze nieuwe revisiewet.

Bij nadere overweging beantwoorden wij de vraag in anderen zin.

Het is waar, art. 445, 3e (oud 2e) lid I. C. stelt als regel, dat het hof in vereenigde kamers, de aanvraag om revisie gegrond bevindende, de zaak tot een nieuw contradictoir debat verwijst naar een anderen rechter (hof of rechtbank) dan die daarvan vroeger heeft kennis genomen; maar dezelfde regel stond met dezelfde woorden geschreven in het 2e lid van art. 445, zooals het van 1895 tot 1899 heeft gegolden. Na den regel van het 2e volgde echter de uitzondering van het 5e (nu 6e lid) van art. 445; „Si l'annulation de l'arrêt à l'égard d'un condamné vivant ne laisse rien subsister qui puisse être qualifié crime ou délit, aucun renvoi ne sera prononcé”. Aan deze uitzondering is bij de jongste revisie der revisie niet geraakt evenmin als aan den regel. Alzoo is zij met den regel van kracht gebleven. Wij zien eigenlijk niet in, welke grond redelijkerwijze voor het tegendeel kan worden aangevoerd. Daarom kunnen wij de vraag laten rusten, of, gelijk door den senator THÉSARD, oud-deken der juridische faculteit te Poitiers, is beweerd, niet bij de discussie in den Senaat maar later in eene Fransche courant, niet reeds het 4e (nu 5e) lid van art. 445 medebrengt, dat, bij aanneming der revisie, het hof van cassatie de zaak „au fond” moet afdoen. Dat lid namelijk voorziet in het geval, dat een nader mondeling debat tusschen alle partijen onmogelijk is, bij name „en cas de décès, de contumace ou de défaut d'un ou de plusieurs condamnés” enz. (7).

Nu is beweerd, dat deze bepaling ook hier hare toepassing moet vinden, als het hof van cassatie tot de overtuiging komt, dat vermoedelijk DREYFUS onschuldig ESTERHAZY, als auteur van het borderel,

(7) Er worden meer voorbeelden genoemd, maar de bepaling luidt niet limitatief.

schuldig is aan het landverraad. Deze bewering steunt dus op de onderstelling, dat ESTERHAZY, door de strafkamer als getuige gehoord, eigenlijk partij is in het revisie-proces. Deze onderstelling schijnt ons onjuist, maar om de reeds opgegeven reden gaan wij daarop thans niet verder in.

En nu de wraking.

Art. 444, 2e lid, bepaalt, dat de drie leden van het hof van cassatie, die, met de „directeurs” van het departement van justitie, den minister, hoofd van dat departement, van advies dienen over de aanvragen tot revisie, jaarlijks door het hof worden aangewezen buiten de strafkamer, die volgens de wet van 1895 alléén en uitsluitend bevoegd was om van die aanvragen kennis te nemen en daaromtrent te beslissen. Deze zeer rationeele bepaling was in 1895 op voorstel van den senator MAZEAU, destijds reeds president van het hof van cassatie, in de wet opgenomen met het kennelijk doel om de leden der strafkamer, geroepen om als rechters over de revisie te beslissen, niet in eenig opzicht, bewust of onbewust, in hun vrij en onbevangen oordeel te belemmeren door een voorafgaand advies, in welken zin ook, als leden der consultatieve commissie uitgebracht.

Hoe zoude het nu gaan onder de nieuwe wet, die aan het Hof in pleno de beslissing over de revisie opdroeg, ingeval er een voorafgaand onderzoek heeft plaats gehad?

De senator DEMÔLE wenschte dit stellig te zien uitgemaakt door het volgend amendement:

Lorsque les chambres réunies à la Cour de cassation seront appelées à statuer, les trois magistrats qui auront fait partie de la commission instituée par le deuxième paragraphe de l'article 444 du Code d'instruction criminelle pour donner son avis sur la demande en revision, ne pourront concourir au jugement de l'affaire.

Dit amendement werd verworpen. Waarom echter?

Niet omdat het onjuist maar omdat het overbodig werd geacht. Dit blijkt onmiskenbaar uit het hieronder volgend advies van den heer GUÉRIN president der senaatscommissie, met welk advies de president-minister, de heer DUPUY, zijne instemming uitsprak.

Je crois que l'article 444 du Code d'instruction criminelle, que M. DEMÔLE invoque, *tranche lui même la question* qui est inscrite dans son amendement. Cet article dit que les demandes en revision ne seront déferées à la Cour de cassation qu'après avoir pris préalablement l'avis d'une commission consultative composée des directeurs du ministère de la justice et de trois conseillers qui ne feront point partie de la chambre criminelle. *Cela trace aux magistrats leur devoir. Cela veut dire que, dans la pensée du législateur, les conseillers qui ont été appelés à donner un avis dans la commission consultative ne devront point faire partie de la chambre qui statuera sur le fond.*

Et le Sénat approuve :

Très bien ! très bien ! sur divers bancs.

Je dis, poursuit M. GUÉRIN, *que cet article, en traçant aux magistrats leur devoir, rend inutile et superflue la disposition additionnelle.*

Met het oog op deze ondubbelzinnige verklaring, was het niet al te gewaagd van den schrijver in *le Siècle* van 3 Maart, waaraan wij het bovenstaande ontleenen, te spreken van: „Question tranchée”. Toch zoude zeer spoedig blijken, dat het hof van cassatie termen vond de vraag uit te maken in geheel anderen zin dan in de aangehaalde woorden werd bedoeld.

De raadsheeren PETIT, LEPELLETIER en SALLANTIN, leden der consultatieve commissie in zake DREYFUS, meenden zich niet te moeten verschoonen van de kennisneming dezer zaak als rechters. Zij werden nu door mevrouw DREYFUS bij monde van haar advocaat, Me MORNARD, gewraakt. Deze wraking werd echter, gelijk bekend is, door het hof verworpen in

strijd met de conclusie van den Procureur-Generaal MANAU. Dit arrest is zeker, ofschoon men het algemeen anders had verwacht, verklaarbaar en zelfs verdedigbaar voor allen, die hechten aan eene gestrengte uitlegging van den tekst der wet, zonder rekening te houden met des wetgevers daarin niet uitgedrukte bedoeling. Het bewijst dan weder eens voor de zooveelste maal, dat één woord in de wet meer waard is dan honderd woorden, bij haar tot stand komen, uitgegaan van de verschillende factoren der wetgevende macht, eene les uit den vreemde, waarmee men ook bij ons zijn voordeel kan doen.

Bij 's Hof's beslissing kwam het echter niet alléén aan op de bijzondere bepaling der revisiewet, maar ook en zeker niet minder op het algemeene voorschrift van 378, 8° C. de Pr. civile (8), dat onder de redenen van wraking o. a. noemt een door den rechter gegeven advies over de zaak: „si le juge a donné conseil . . . sur le différend”. Ons komt het evenals den Procureur-Generaal voor, dat een gezonde opvatting van deze bepaling zonder meer had moeten leiden tot de toewijzing der wraking van de drie raadsheeren, die als leden der consultatieve commissie tegen de aanvraag om revisie hadden geadviseerd, nu zij geen termen vonden om zich te houden aan de in den Senaat met instemming der regeering uitgesproken meening, dat hun ambtsplicht medebracht om zich van de kennisneming van de zaak als rechters te verschoonen.

(8) De Fransche wetgeving bevat geene bepalingen over de wraking van rechters in strafzaken, maar algemeen wordt aangenomen, en ook in deze zaak is aangenomen, dat daarop mede van toepassing zijn de artt. 378—396 Pr. Civ. Vgl. DALLOZ, *Répertoire*, voce *Récusation* n. 20.

Tot besluit nog dit.

Het eenige zakelijke argument, in den Senaat aangevoerd voor de gelegenheidswet, was, dat het niet wenschelijk, in elk geval in strijd met de beginselen der Fransche strafrechtspleging, zou zijn, denzelfden rechter, voor wien het onderzoek om de zaak in staat van wijzen te brengen had plaats gehad, de eindbeslissing over de aannemelijkheid der revisie op te dragen. Hierop werd echter door WALDECK ROUSSEAU en anderen zeer terecht geantwoord: Vooreerst, als het argument opging, dan was de nieuwe wet in het oog loopend inconsequent, men had dan immers, met uitsluiting van de strafkamer, de eindbeslissing alléén aan de twee burgerlijke kamers (*chambre civile* en *chambre des requêtes*) moeten opdragen. Ten andere, het argument hield geen steek, omdat het berustte op eene verwarring — ook bij ons niet vreemd aan de bestrijding van het openbaar debat in het revisieproces in de vergadering der Tweede Kamer van den 2en Maart — tusschen de enquête, door den rechter gehouden of bevolen ter voorbereiding van zijne eigen beslissing, en het vooronderzoek eener zaak, alleen ingesteld met het doel om uit te maken of er termen zijn om een bepaald persoon deswege in rechte te vervolgen.

Het fraaiste zoude volgen. Nauwelijks was het Hof in pleno van de zaak gesaisiseerd, of het begon met een nieuw onderzoek, of liever het hervatte het onderzoek, door de suspecte strafkamer reeds ingesteld. Waarmede en wanneer dit onderzoek zal eindigen, is op dit oogenblik aan niemand bekend. Men weet alleen, dat het begonnen is met de hernieuwde raadpleging van de geheime dossiers, op het departement van oorlog achter slot en grendel geborgen, toch niet zoo secuur, dat er niet soms een stuk op raadselachtige wijze uit is zoek geraakt, tijdelijk of voor goed. Waarvoor die maatregel eigenlijk moet dienen, is ons

niet volkomen duidelijk ; vermits het hof van cassatie toch niet zal eindigen met, min of meer het voetspoor volgende van den krijgsraad van 1894, zich in zijne beslissing te laten leiden door geheime stukken, die, al zijn zij nu aan den advocaat MORNARD medegedeeld, toch „om redenen van staat” geen element mogen uitmaken van het openbaar debat voor het Hof van Cassatie.

Het vierde bedrijf en de voorloopige pacificatie.

(W. van 25 en 29 Sept. en 9 Oct. 1899,
n°. 7327, 7329 en 7333).

Eine neue Verurtheilung des Alfred Dreyfus,
das wäre das schlimmste Unheil, das der ärgste
Feind Frankreichs gegen das schwergeprüfte
Land auszusinnen im Stande sein könnte.

(OTTO MITTELSTÄDT, *Die Affaire
Dreyfus*, S. 61).

Nôtre Sedan moral est perdu, cent fois plus
désastreux que l'autre, celui où il n'y a eu que
du sang versé.

(EMILE ZOLA, *le Cinquième Acte*).

I.

Genaderd tot het laatste gedeelte zijner voortreffelijke pleitrede sprak de advocaat MORNARD in de zitting van het hof van cassatie (vereenigde kamers) van 1 Juni 1899 de volgende woorden, die na den noodlottigen afloop van „de zaak” te Rennes nog wel eens in herinnering mogen worden gebracht:

Une seule question se pose:

La Cour se prononcera-t-elle-même ou chargera-t-elle un nouveau Conseil de guerre de prononcer la réhabilitation de Dreyfus?

Sur l'ordre de ma cliente, messieurs, j'ai dû prendre des conclusions aux fins de renvoi devant un Conseil de guerre, et j'avoue que je ne l'ai pas fait sans un serrement de cœur, car je me demande si, véritablement, ce n'est pas trop sacrifier à certaines susceptibilités que d'imposer à ce martyr quelques semaines de plus encore de ce bagne.

Je me demande si, véritablement, il n'eût pas été plus humain de conclure, comme j'en avais le droit, à la cassation sans renvoi, car je veux qu'il soit bien établi que si j'ai conclu à un renvoi devant le Conseil de guerre, c'est parce que ma cliente l'a voulu, parce que Dreyfus veut comparaître devant ses pairs!

Welnu, DREYFUS is dan nu geoordeeld en andermaal veroordeeld door „zijne gelijken”, en de uitkomst heeft geleerd, hoe ongerechtvaardigd het vertrouwen was, door zijne edele vrouw en zijne verdere naaste betrekkingen in hun door niets gedeerd optimisme (1) nog steeds gesteld in de militaire rechtspleging, niettegenstaande al de bewijzen van haar onbetrouwbaarheid bij zijne eerste vervolging en veroordeeling, in het schijnproces tegen ESTERHAZY — de ergerlijkste comédie die ooit in een rechtszaal is opgevoerd — en bij de schandelijke vervolgingen tegen PICQUART.

Al wat vroeger gebeurd was in deze drie nauw samenhangende zaken, hoe tergend ook voor het rechtsgevoel, werd nog ver in de schaduw gesteld door het proces te Rennes en de veroordeeling wegens landverraad met ... „verzachtende omstandigheden”, waarop dit uitliep. Wij zouden over deze nieuwe orakelspreuk der militaire rechters liefst willen zwijgen, omdat het pijn doet er over te spreken. Toch

(1) Van „ijdelheid” zouden wij in onzen diepen eerbied voor mevrouw DREYFUS hier liefst niet spreken, maar overigens zegt MITTELSTÄDT op bl. 59 van zijn uitnemend geschrift terecht: „Die Familie des Angeklagten lege Werth darauf, dass Alfred Dreyfus von seinen Pairs, seinen militärischen Kameraden rehabilitirt würde. Ein Beweggrund, in dem französische Eitelkeit und selbstgefälliger Optimismus die vernünftigen Erwägungen einfachen Rechtsgefühls wieder einmal zurückgedrängt haben”. Opvallend is het, dat, niettegenstaande de door Me MORNARD in strijd met zijne persoonlijke overtuiging op uitdrukkelijken last zijner cliënte genomen conclusie tot verwijzing naar een anderen krijgsraad, daartoe met eene meerderheid van slechts twee stemmen werd besloten, na de vernietiging van het veroordeelend vonnis van den eersten Parijschen krijgsraad van 22 Dec. 1894 bij het arrest van 3 Juni 1899 (W. 7280), hierachter als bijlage gedrukt.

mogen wij na al wat vroeger in het W. v. h. R. is geschreven over „de zaak” in hare opvolgende phases — na het historische woord van MÉLINE in de zitting der kamer van afgevaardigden van 24 Februari 1898: *il n'y a plus d'affaire Dreyfus*, even zooveel verrassingen — de aangrijpende finale van het vierde bedrijf, te Rennes afgespeeld (2), en de daarop binnen weinige dagen gevolgde voorloopige „pacificatie” niet geheel met stilzwijgen voorbijgaan.

Op Zaterdag 9 September jl., 's namiddags 4 u. 50 m., werd in de groote zaal van het Lyceum te Rennes door den president buiten tegenwoordigheid van den beklagde voorgelezen het vonnis, dat hieronder volgt in den oorspronkelijken tekst. Voor de geschiedenis der zaak is het niet zonder belang de ongemotiveerde uitspraak van den Franschen krijgsraad, die in de gansche beschaafde wereld één kreet van verontwaardiging deed opgaan, in onze kolommen te bewaren. Veel wordt daardoor van onze ruimte niet gevorderd.

Het orakel sprak aldus:

„Aujourd'hui 9 septembre 1899, le Conseil de guerre de la 10e région de corps d'armée, délibérant à huis clos,

„Le président a posé la question suivante:

„Dreyfus, Alfred, capitaine breveté au 14e régiment d'artillerie, stagiaire à l'état-major, est-il coupable d'avoir, en 1894, provoqué des machinations ou entretenu des intelligences avec une puissance étrangère ou un de ses agents, pour l'engager à commettre des hostilités ou à entreprendre la guerre contre la France, ou pour lui en procurer les moyens en lui livrant les notes et documents renfermés dans le bordereau”?

Les voix recueillies séparément, en commençant par le grade inférieur et le moins ancien dans chaque grade, le président ayant émis son avis le dernier.

Le Conseil déclare sur la question, à la majorité de 5 voix contre 2:

(2) Het eerste bedrijf werd opgevoerd in 1894 voor den eersten Parijschen krijgsraad, het tweede (het schijnproces ESTERHAZY) in 1897 voor den tweeden Parijschen krijgsraad, het derde voor het Hof van cassatie in 1898 en 1899.

„Oui, l'accusé est coupable”.

„A la majorité, il y a des circonstances atténuantes”.

A la suite de quoi, et sur les réquisitions du commissaire du gouvernement, le président a posé la question et a recueilli de nouveau les voix dans la forme indiquée ci-dessus.

En conséquence, le Conseil condamne à la majorité de cinq voix contre deux le nommé Dreyfus (Alfred), à la peine de dix ans de détention, par application des articles 76 du Code pénal; 7 de la loi du 8 octobre 1830; 5 de la Constitution du 4 novembre 1848; 1er de la loi du 8 juin 1850; 463 en 20 du Code pénal; 189, 267 et 132 du Code de justice militaire, ainsi conçus (volgt de tekst der aangehaalde artikelen).

De krijgsraad, die in de geheele behandeling der zaak weinig of geen notitie had genomen van het in den aanvang zijner eerste zitting voorgelezen arrest van het Hof van cassatie, waaruit het zijne bevoegdheid om recht te spreken eeniglijk ontleende, schijnt het zelfs niet noodig te hebben geacht dat arrest in de praemissen zijner uitspraak te vermelden. Toch kon hij er niet aan ontkomen de vraag, hem als gedelegeerden militairen rechter door het hoogste burgerlijke gerechtshof ter beantwoording opgedragen, tekstueel in zijn vonnis op te nemen.

Deze op zich zelve zeer eenvoudige, met de omschrijving der misdaad van landverraad in art. 76 C. P. parallel loopende vraag bracht de zaak terug tot den stand, waarin zij zich bevond bij de verschijning van kapitein DREYFUS in December 1894 voor den eersten Parijschen krijgsraad, als beschuldigd van in dat jaar in misdadige verstandhouding te zijn getreden met eene vreemde mogendheid of een harer agenten, met het opzet om haar uit te lokken vijandelijkheden te plegen of een oorlog te ondernemen tegen Frankrijk of haardaartoe de middelen te verschaffen, door haar de in het borderel genoemde aantekeningen en stukken te leveren. Buiten deze vraag vielen alle verdachtmakingen betref-

fende vóór 1894 gepleegde verraderlijke handelingen, die, al misten zij allen redelijken grond, ook in het proces te Rennes door de beschuldigers niet zijn losgelaten en evenzeer alle leverantie van in het borderel niet genoemde stukken.

Heeft de krijgsraad zich gehouden binnen de door het Hof van cassatie in de gestelde vraag getrokken grenzen? Zeker niet bij het noodeloos gedurende 4 à 5 weken gerekte onderzoek, waarin door de oud-ministers van oorlog en de officieren van den generalen staf, bij gebreke van eenig bewijs voor het in 1894 door levering der in het borderel genoemde documenten gepleegd verraad met het in art. 76 C. P. zeer bepaald omschreven opzet, de geheele militaire loopbaan van den beschuldigde werd uitgerafeld, en alle mogelijke en niet mogelijke gevolgtrekkingen werden gesmeed uit de na 1894 uit alle hoeken en gaten verzamelde, veelal ad hoc gefabriceerde voddën van het geheim dossier, waarover door DEMANGE is recht gedaan in een der uitvoerigste en best gelukte deelen van zijn pleidooi, waarvoor wij overigens geen onbepaalde bewondering koesteren (3).

Wanneer nu het onderzoek ter terechtzitting vooral tengevolge van de onuitputtelijke breedsprakigheid der oud-ministers van oorlog en der heeren van den generalen staf, die de president altijd maar door liet pleiten en oreeren, ver is uitgebreid buiten de door het Hof van cassatie gestelde grenzen, heeft dan ten minste de krijgsraad in zijn uitspraak zich binnen die grenzen bepaald?

Het is niet wel mogelijk op deze vraag een stellig

(3) Ook door MITTELSTÄDT, den grooten Duitschen criminalist en oud magistraat is, bl. 50 van zijn geschrift, op niet malsche wijze de staf gebroken over het geheim dossier. Wij nemen de vrijheid de redactien van een paar Nederlandsche bladen, die van meening zijn, dat de schuld van D. zeer wel kan zijn gebleken uit dat geheim dossier, o. m. daarheen te verwijzen.

antwoord te geven. Daar de uitspraak geheel ongemotiveerd is, ontsnapt den lezer ook alle mogelijke contrôle over de wijze, waarop door den krijgswaad uitvoering is gegeven aan de opdracht van het Hof van cassatie. Waar in het vonnis op de gestelde vraag eenvoudig ja is geantwoord, zonder dat daarvoor eenige reden wordt gegeven, is het geheel onmogelijk rechtstreeks uit te maken, of de krijgswaad zich bij dat antwoord en de daarop gegronde schuldigverklaring streng aan de vraag heeft gehouden. Toch zijn er sterk sprekende vermoedens, dat dit niet het geval was.

II.

In 1894 voor den eersten Parijschen krijgswaad werd geen ander materieel bewijs der schuld van DREYFUS aangevoerd dan „het borderel”, dat volgens drie van de vijf gehoorde schriftkundigen zijne hand verried, zij het dan ook in een gemaakt schrift (*une écriture forgée*), om daaraan den schijn te geven, dat het van een ander afkomstig was, eene verdediging, waarop hij zich echter, met hoeveel kunst zij ook zoude zijn voorbereid, nooit beriep. Dit is natuurlijk onverklaarbaar in het stelsel BERTILLON, hoe men overigens over zijn geleerden onzin denke. De zoogenaamde moreele bewijzen, in het beruchte rapport van den commandant D'ORMESCHEVILLE bijeengegaard, waren reeds in 1894 tot niets teruggebracht, in die mate dat de commissaris der regeering in het eerste proces, volgens de niet weersproken verklaring van Me DEMANGE, ze geheel liet rusten en al zijn heil zocht in het borderel. Op de overtuiging der rechters schijnt nevens dat stuk, volgens de verklaring van een hunner, den kapitein FREYSTÄTTER, ook nog krachtig gewerkt te

hebben het met veel emphase voorgedragen getuigenis van HENRY, al was dat niet meer dan een *testimonium de auditu* — zoo nauw zien de Fransche militaire rechters niet —, uit de tweede hand opgevangen van eene niet genoemde „personne très honorable”, die in het proces te Rennes bleek lang zoo „honorable” niet te zijn geweest. In raadkamer zal op de rechters ook nog wel een niet onbelangrijke invloed zijn geoefend door de aan hen buiten de verdediging om krachtens den „ordre moral” van den minister MERCIER overgelegde stukken, vooral het beruchte „ce canaille de D.”. Nadat het hof van cassatie in de overwegingen van zijn arrest van 3 Juni had uitgemaakt, dat dit hoofdnommer van het geheim dossier was „inapplicable au condamné”, werd het tevens rechtens voor goed buiten het geding gesteld. Of dit feitelijk ook is geschied, blijkt niet uit het ongemotiveerde „oui” van den krijgsraad.

De na het vonnis van 22 December 1894 stellig gebleken ontoepasselijkheid van het aan den krijgsraad in raadkamer medegedeelde geheime stuk op den beschuldigde was een der twee nieuwe feiten, die, door het Hof van cassatie beschouwd als „de nature à établir l'innocence du condamné”, leidden tot de revisie.

Het andere feit of liever het andere complex van feiten, waarvan het arrest zegt, dat zij strekken om — op gronden, aan den eersten rechter onbekend — „aan te toonen dat het borderel” — *base de l'accusation* ook volgens het hof van cassatie —, „niet door DREYFUS zoude zijn geschreven”, was voor de eindbeslissing nog van veel meer rechtstreeksch belang. Wij hebben de gronden voor dit door het hoogste rechterlijk college met eenparige stemmen aangenomen vermoeden van onschuld van

DREYFUS slechts met een enkel woord in herinnering te brengen. Zij zijn aan een ieder bekend. Drie nieuwe experts, de hoogleeraren bij de école des chartes, MEYER, GIRY en MOLINIER hadden reeds in het proces ZOLA en later in de enquête voor de strafkamer op de meest besliste wijze in het borderel de hand van ESTERHAZY herkend. Bij hen voegde zich nu de heer CHARAVAY, een der experts in het eerste proces, die na kennis te hebben genomen van twee brieven van den „cher commandant”, het borderel ook zonder eenige aarzeling aan hem toëschreef, waardoor de meerderheid van drie graphologen, in 1894 tegen den beschuldigde gericht, nu was geslonken tot eene minderheid van twee tegenover eene meerderheid van zes. Daarbij kwam, dat het in den handel zeer weinig voorkomende papier (*papier pelure quadrillé*), waarop het borderel was geschreven, de meest treffende gelijkheid vertoonde met dat van twee brieven van E. dd. 17 April 1892 en 17 Augustus 1894, terwijl zulk papier bij D. niet was gevonden en ook niet was gebleken, dat hij er zich ooit van had bediend. Door dit alles werd dus op de meest stellige wijze bevestigd de door E. na zijne vrijspraak afgelegde en alom met zijn medeweten verspreide bekentenis, dat hij het borderel had geschreven, zij het dan al of niet op last van den overleden kolonel SANDHERR, om een bewijs tegen D. te s c h e p p e n.

De commandant CARRIÈRE, te Rennes vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie, van welks verheven roeping hij toonde geen flauw begrip te hebben, maakte zich in zijn requisitoir gelijk van alles ook van de alles beheerschende vraag der herkomst van het borderel — grondslag der beschuldiging ook volgens het arrest van renvooi — met verbazende — wij zouden haast zeggen gewetenlooze — luchthartig-

heid af. Over het papier, waarop het borderel geschreven was, een der twee factoren van het door het Hof van cassatie uitgesproken vermoeden, dat dit stuk niet van D. afkomstig was, sprak de regeeringscommissaris niet één woord. En wat het schrift aangaat, de experts waren het daarover niet eens — dat dan toch zes tegen twee het stuk zoo stellig mogelijk toeschreven aan den „cher commandant”, die erkende het te hebben geschreven, scheen een détail, der vermelding onwaardig — en hij, commandant, als zijnde noch een „graphologue”, noch een „cryptographe”, had er geen verstand van. De heeren rechters moesten het dus maar weten, de vertegenwoordiger van het O. M. onthield zich op dit punt van advies.

De heeren rechters konden zich natuurlijk in raadkamer van de beslissing dezer vraag, waarbij hun de voorlichting van het O. M. begaf, zoo gemakkelijk niet afmaken. Het is echter geheel onaannemelijk, dat, afgescheiden van de quaestie van het papier, waaraan het hof van cassatie blijkbaar groot gewicht had gehecht, nu 6 van de 8 gehoorde experts in het borderel de hand van ESTERHAZY hadden herkend, in overeenstemming met diens bekentenis, de meerderheid, die haar stem aan de veroordeeling gaf, als stellig bewezen aannam, niet alleen, dat het stuk niet door E., maar zelfs, dat het wel door D. geschreven was. Geheel onaannemelijk, al hecht men geen gewicht aan het scherpzinnig betoog van den heer HAVET, dat D., die uitmuntend Fransch schrijft, zich niet in het koeterwaalsch van het borderel kan hebben uitgedrukt; geheel onaannemelijk ook al is eene verklaring mogelijk, hoe D., die in Mei 1894 reeds wist, dat de stagiaires de manoeuvres niet zouden bijwonen, toch in Augustus kon schrijven: *je vais en manoeuvres*; geheel onaannemelijk eindelijk, ook al

stelt men het betoog van den majoor HARTMANN en andere deskundigen, dat het borderel volgens zijn inhoud niet afkomstig kon zijn van een knap artillerie-officier, zooals D. door vriend en vijand erkend werd te zijn, ter zijde.

Het is wellicht mogelijk, dat de meerderheid van den krijgsraad door dit alles het bewijs niet geleverd achtte, dat het borderel niet door D. geschreven was, maar dat die meerderheid niet tegenstaande dit alles het bewijs aanwezig achtte, dat hij dit stuk wel geschreven had, dat weigeren wij te gelooven. Nu is op zich zelf de mogelijkheid niet volstrekt uitgesloten, dat D. in 1894 met E. heeft samengespannen, en dat de in het door E. geschreven borderel genoemde stukken door D. zijn geleverd. Maar van zoodanige samenspanning is schijn, noch schaduw van bewijs geleverd. Eene bedekte verdachtmaking in die richting moge niet door het O. M., maar door een der getuigen-beschuldigers zijn opgeworpen, maar noch hij, noch een zijner bondgenooten durfde het aan vierkant het feit te stellen, dat door D., die E. nooit heeft gekend, werd gelogenstraft met eene verontwaardiging, die hem zelfs voor een oogenblik zijne bewonderenswaardige, schier bovenmenselijke kalmte deed verliezen.

De rechters van 1894 hebben D. alléén veroordeeld, omdat zij het bewijs geleverd achtten, dat hij het borderel geschreven had. Dit was hun genoeg om aan te nemen, dat D. de misdaad van art. 76 C. P. had gepleegd, ofschoon dat er — wij hebben het vroeger breedvoerig aangetoond — volstrekt niet uit volgde. Bij de hypothese, dat D. een mededader of medeplichtige had, die het stuk zoude hebben geschreven, waarin de door hem geleverde stukken zouden zijn genoemd, heeft de eerste Parijsche krijgsraad, die van E. niets afwist, zeker geen oogenblik stilge-

staan. Die hypothese is voor het eerst in 1899 te Rennes zeer bedektelijk geuit. Zij hing echter geheel in de lucht. Op zich zelve onwaarschijnlijk, was zij door geen enkel bewijsmiddel, direct of indirect, waarschijnlijk gemaakt, veelmin bewezen.

Wil men niet aannemen, wat voor ons reeds sedert het proces ZOLA vaststaat, dat de onschuld van D. aan het feit, omschreven in de door het hof van cassatie gestelde vraag, overtuigend is gebleken, onbetwistbaar is het in elk geval, dat zijne schuld aan dat feit niet is bewezen.

Er is echter meer.

Het feit zelf, waaraan de krijgsraad te Rennes D. heeft schuldig verklaard, de leverantie der in het borderel genoemde stukken aan eene vreemde mogendheid of een harer agenten is totaal onbewezen. Geen der gehoorde getuigen-beschuldigers wist daarvan iets af. En de regeeringscommissaris, de oud-commandant der gendarmerie en student in de rechten, de onsterfelijke heer CARRIÈRE dreef de naïveteit zoover, dat hij, die zich geroepen achtte bij zijn requisitoir in de zitting van 7 September de beschuldiging, hoe dan ook, vol te houden, dat D. de bewuste stukken geleverd heeft, vooraf in de zitting van 5 September, tot tweemaal toe, verklaarde, dat hem het bestaan dier stukken niet bekend was, en dat hij daaraan twijfelde.

Eerst naar aanleiding der incidenteele conclusie om SCHWARZKOPPEN en PANIZZARDI als getuigen te hooren:

Je crois que le but que l'on poursuit ne peut être atteint, absolument pas. La défense qui a des moyens d'action puissants pourrait peut-être obtenir la revision des pièces, s'ils existent.

Daarna onder het verhoor van den Senator TRARIEUX:

Je ne connais pas l'existence de ces documents. C'est la défense qui les a signalés.

De heer CARRIÈRE wist dus volgens zijne eigen verklaring van die stukken niets af. Hij twijfelde, of ze wel bestonden. Toch was het volgens zijn requisitoir voldoende bewezen, dat die — wellicht niet bestaande — stukken door D. aan eene vreemde mogendheid of een harer agenten waren in handen gespeeld.

Voor zoo iets heeft alleen de Fransche taal een naam: „un comble”.

Heeft nu de krijgsraad aan de vraag: heeft D. het hem ten laste gelegde verraad gepleegd? doen voorafgaan de vraag: is dat verraad wel gepleegd, blijkt, dat werkelijk de in het borderel genoemde stukken met verraderlijk opzet direct of indirect aan eene vreemde mogendheid zijn geleverd?

Wie zal het zeggen? Toch is het voor ons volkomen onaannemelijk, dat de meerderheid der rechters de levering bewezen heeft geacht, al wist niemand van dit feit iets af, en al was zelfs het bestaan van die stukken volgens de erkenning van het O. M. twijfelachtig. Evenmin kunnen wij ons voorstellen, dat, gesteld de levering werd als bewezen aangenomen of gratuit ondersteld, de rechters te goeder trouw hebben kunnen beslissen, dat het boven allen twijfel voor hen klaar en duidelijk was — anders mochten zij niet veroordeelen —, dat DREYFUS de stukken heeft geleverd. DREYFUS — om dit ten slotte nog eens in herinnering te brengen als één onder de vele afdoende bewijzen zijner onschuld —, van wien één dag vóór zijne veroordeeling, juist nog tijdig genoeg om het door den heer PALÉOLOGUE officieus ter kennis van den krijgsraad te doen brengen, door de Deutsche regering in het officieel gedeelte van den Reichs-Anzeiger nog eens in den meest officieelen vorm was bevestigd, dat zij nooit in eenige be-

trekking, welke ook, heeft gestaan met hem (4).

In aansluiting aan het slot van ons vorig artikel (I) leidt al het hier voorafgaande ons tot de conclusie, dat de daar bedoelde „sterk sprekende vermoedens” het overtuigend bewijs leveren, dat de krijgsraad bij de schuldigverklaring van D. zich niet streng kan hebben gehouden aan den inhoud der door het hof

(4) Deze merkwaardige verklaring, door den krijgsraad te Rennes eenvoudig voor notificatie aangenomen, evenals de afdoende mededeeling van den Italiaanschen gezant TORNIELLI aan TRARIEUX, opgenomen in diens zoowel voor het Hof van cassatie als voor den krijgsraad te Rennes afgelegd getuigenis, luidt in haar geheel aldus:

„Wij zijn gemachtigd in het onderstaande de verklaringen te herhalen, welke ten aanzien van den gewezen Franschen kapitein Dreyfus door de keizerlijke regering zijn afgelegd, met loyale inachtneming van de behoedzaamheid tegenover eene binnenlandsche aangelegenheid van een anderen staat noodzakelijk, doch tot handhaving van eigen waardigheid en ter vervulling van een plicht der menschelijkheid.

„De keizerlijke gezant bij de Fransche republiek, prins Münster von Derneburg heeft, na de bevelen van Zijne Majesteit den Keizer te hebben vernomen, in December 1894 en Januari 1895 aan den minister van buitenlandsche zaken Hanotaux, den minister-president Dupuy en den president der republiek Casimir Perier herhaaldelijk verklaringen gedaan in dezen zin, dat het Keizerlijk Gezantschap in Frankrijk nooit — noch rechtstreeks noch zijdelings — in eenige betrekking, welke ook, heeft gestaan met kapitein Dreyfus.

„De staatssecretaris van buitenlandsche zaken, minister van staat graaf von Bülow, heeft den 24en Januari 1898 in de vergadering der begrootingscommissie van den Duitschen Rijksdag de volgende verklaring afgelegd: „Ik verklaar ten allerstelligste, dat er tusschen den tegenwoordig zich op het Duivelseiland bevindenden Franschen gewezen kapitein Dreyfus en welke Deutsche organen ook geenerlei betrekkingen of verbindingen, van welken aard dan ook, bestaan hebben”.

En dan de extra-judicieele „bekentenis” van D., dat hij toch niet geheel zuiver in de zaak zoude hebben gestaan? Over deze even belachelijke als infame legende, waaraan het Hof van cassatie bij zijn arrest van 3 Juni alle beteekenis heeft ontzegd, onthouden wij ons, na al wat wij er vroeger bij verschillende gelegenheden over schreven, van verder debat.

van cassatie gestelde vraag; maar onder de pressie, die de getuigen-beschuldigers voortdurend op hen oefenden, een vonnis hebben geveld, dat niet berustte op het voor hen afdoend bewijs, dat de beschuldigde het hem eeniglijk ten laste gelegde feit werkelijk had gepleegd, maar dat alleen eene uiting was van die onbestemde intime convictie, eene opinie zonder argumenten, welke in de Fransche rechtspraak zooveel onheil sticht en hier de rechters kan hebben geleid tot het besluit, dat de beschuldigde, reeds eenmaal door hunne en zijne krijgsmakkers veroordeeld, ook nu niet geheel ongerept was gekomen uit den fellen strijd, andermaal tegen hem en voor die onvolprezen „eer van het leger” gevoerd.

Hierin ligt wellicht ook eenige verklaring van die raadselachtige „verzachtende omstandigheden”, waarover wij in verband met de gratie ten slotte nog een woord hebben te zeggen.

III.

Waarin toch wel gelegen kunnen zijn de „verzachtende omstandigheden” van het snood bedrijf, waaraan DREYFUS door den krijgsraad te Rennes andermaal is schuldig verklaard? Men kan zich de moeite sparen daarnaar lang te zoeken, want zij zijn er eenvoudig niet. Integendeel. Indien deze officier van het Fransche leger, wien door zijne tijdelijke plaatsing bij den generalen staf nog wel een blijk van bijzonder vertrouwen gegeven was, Fransche staats- of legergeheimen in tijd van vollen vrede laaghartig heeft verraden aan eene vreemde mogendheid, om van hare zijde een oorlog uit te lokken of haar daartoe de middelen te verschaffen, dan is dit landverraad in plaats van onder verzachtende omstandigheden, die

zich in het algemeen bij deze misdaad moeilijk denken laten, gepleegd onder zeer verzwarende omstandigheden.

Niettemin zijn „verzachtende omstandigheden” — hetzij als eene transactie met een of meer rechters, die anders zouden hebben vrijgesproken, hetzij omdat de meerderheid meende, dat eene half bewezen misdaad dan maar half moest worden gestraft — in het vonnis aangenomen, en ging de krijgsraad bij de verzachting der straf uit dien hoofde bijna zoo ver als volgens de wet mogelijk was.

In plaats van deportatie in eene versterkte plaats, door art. 1 der wet van 8 Juni 1850 gesteld op politieke misdaden, vroeger met den dood strafbaar, komt, ingevolge art. 463 C. P., gelijk het is gewijzigd en aangevuld door de wetten van 28 April 1832 en 13 Mei 1863, bij aanneming van verzachtende omstandigheden, hetzij gewone deportatie, ook eene levenslange straf, hetzij vestingstraf (*détention*), volgens art. 20 C. P., gelijk dit is vastgesteld bij de wet van 1832, eene tijdelijke straf van ten hoogste 20 en ten minste 5 jaren. Alzoo bleef de krijgsraad nog ver beneden het maximum der laagste vervangende straf, toen hij eene detentie van slechts tien jaren uitsprak.

Het geweten der militaire rechters was echter door deze groote clementie voor den landverrader, den vroegeren bewoner van het Duivelseiland, nog niet gerust gesteld. Onmiddellijk na zijn veroordeelend vonnis wendde de krijgsraad zich tot de regeering om den veroordeelde gratie te verleenen van de militaire degradatie, de beruchte middeneeuwsche strafoefening, door art. 189 C. M. ook verbonden aan de vestingstraf,

Door dit van de militaire rechters geheel uit eigen beweging uitgegaan verzoek in verband met de bij hun vonnis aangenomen verzachtende omstandigheden, leidende tot de toepassing van eene betrekkelijk zeer

lichte straf, was der regeering als het ware de richting aangewezen om verder voort te gaan op den weg der genade.

„Le verdict même du Conseil de guerre” — zoo leest men in het rapport van den minister van oorlog aan den President der republiek dd. 19 September 1899 — „qui a admis des circonstances atténuantes, le voeu immédiatement exprimé que la sentence fût adoucie, sont autant d’indications qui devaient solliciter l’attention”.

Daarna wordt gewezen op de billijkheid om niet alleen de vijf jaren, door D. op het Duivelseiland gesleten, te imputeeren op de tien jaren vestingstraf, maar zelfs om deze als reeds geheel ondergaan te beschouwen met het oog op de uit haar aard zooveel zwaardere en buiten haar aard nog met verrijnde wreedheid verzwaarde straf, op den veroordeelde reeds ter uitvoering van het vonnis van 1894 toegepast.

Nog wordt door den minister de aandacht van den President gevestigd op den gezondheidstoestand van den veroordeelde, om te eindigen met beschouwingen van meer algemeenen aard, die naar de gratie heenwijzen. De regeering zoude volgens het advies van generaal DE GALLIFFET slecht beantwoorden aan den wensch van het land, dorstende naar bevrediging (*avide de pacification*), zoo zij zich niet beijverde, voorzoover dit van haar afhangt, al de sporen uit te wischen van een smartelijken strijd. Den President was de taak voorbehouden, om hier de eigen woorden van het rapport weder te geven: „de donner le premier gage (5) à l’oeuvre d’apaisement que l’opinion réclame et que le bien de la République commande”.

In overeenstemming met dit rapport volgde nu op

(5) Wij spatieeren.

denzelfden dag een Presidiaal Besluit, waarvan het, in verband met onze verdere beschouwingen, niet zonder belang is hier den woordelijken inhoud terug te geven :

Il est accordé à Dreyfus (Alfred) remise du reste de la peine de dix ans de détention prononcée contre lui par arrêt du conseil de guerre de Rennes en date du 9 septembre 1899, ainsi que de la dégradation militaire.

Aan D. werd alzoo volgens de woorden van het besluit gratie verleend van de rest der vrijheidstraf van tien jaren, waartoe hij door den krijgsraad was veroordeeld. De rest? Hoe was dit mogelijk, daar de gratie werd verleend onmiddellijk nadat het vonnis door den afstand van het daartegen aanvankelijk ingesteld beroep bij den militairen raad van revisie in kracht van gewijsde was gegaan, maar vóór de executie van dit vonnis, voordat de daarbij opgelegde straf, al ware het slechts gedurende een dag of een uur, was uitgevoerd?

Zeker was het billijk den veroordeelde bij wege van gratie de 4 à 5 jaren van vrijheidsberoving op het Duivelseiland doorgebracht, uit kracht van het vernietigde vonnis van 1894, in rekening te brengen op den duur der hem nu opgelegde vestingstraf van 10 jaren. Maar eene wet, waarin de fictie haar grond zoude hebben, dat de in September 1899 opgelegde straf reeds in 1895 zoude zijn aangevangen, wordt noch in het Besluit van gratie noch in het daaraan voorafgegaan rapport genoemd, en men schijnt dus veilig te mogen aannemen, dat zoodanige wet niet bestaat.

In werkelijkheid is den veroordeelde gratie verleend van de straf van 10 jaren vestingstraf, hem opgelegd bij het vonnis van 9 September 1899, van die straf voor haar vollen duur, voordat daaraan eenige uitvoering was gegeven. In strijd met de waarheid is

dus in het Besluit geschreven, dat den veroordeelde gratie werd verleend van de rest der vrijheidstraf, die op den dag van het Besluit nog niet was ingegaan en zelfs niet voor het geringste deel was uitgevoerd. Indien *rechten*s het verblijf op het Duivels-eiland, de daar krachtens een vroeger vonnis geleden straf van deportatie in eene versterkte plaats, moest gelden als gedeeltelijke uitvoering van de later te Rennes uitgesproken vestingstraf, dan zoude *a fortiori* de in 1895 voltrokken militaire degradatie moeten gelden als geheele uitvoering van de identiek gelijke straf, nu uit kracht van het vonnis van 9 September 1899 te voltrekken. In het stelsel van het gratie-besluit was het dus eene groote inconsequentie uitdrukkelijk gratie te verleen, gelijk daarin is geschied, van de militaire degradatie.

Het springt in het oog, dat door den vorm, waarin uit kracht van eene stilzwijgend aangenomen, in de wet niet gegronde fictie de gratie is verleend, als gold het daarbij kwijtschelding van den nog onvervulden straftijd, door de regeering aan den veroordeelde is onthouden wat het natuurlijk gevolg is, althans moet zijn van de gratie van eene onteerende vrijheidstraf, vóór hare uitvoering den veroordeelde geschonken.

Volgens art. 28 C. P., gelijk het reeds in 1832 en 1854 werd aangevuld en gewijzigd, is aan alle crimineele straffen, bij name ook aan de vestingstraf (*détention*), verbonden de *dégradation civique*, die naar luid van art. 34 o. a. ten gevolge heeft de ontzetting uit en uitsluiting van alle openbare ambten en bedieningen en in het algemeen van alle burgerschaps- en staatkundige rechten. Deze belangrijke *capitis deminutio* is, al kan zij ook afzonderlijk als hoofdstraf worden uitgesproken (art. 35 C. P.), een noodzakelijk accessoir van alle crimineele straffen. Nu werd vroeger in Frankrijk algemeen aangenomen, wat volkomen rationeel is, dat met de principale straf, zoo daarvan vóór

hare uitvoering gratie werd verleend, de accessoire straf van zelf verviel. Men zie in dezen geest een advies van den raad van state van 8 Januari 1823 bij DALLOZ, *Rép. voce Grâce et commutation de peine*; verder de hoogst belangrijke beschouwingen en mededeelingen van MERLIN, *Rép. voce Grâce* en voce *Mort civile*; *Questions de droit*, voce *Grâce*. Dit beginsel was zelfs voor de *capitis deminutio maxima*, den burgerlijken dood (6), met zooveel woorden uitgedrukt in art. 26 C. C., luidende: „les condamnations contradictoires n'emportent la mort civile qu'à compter du jour de leur exécution, soit réelle, soit par effigie”. Men moet intusschen toegeven, dat volgens den tekst van art. 28 C. P., maar eerst zooals deze is vastgesteld bij de wet van 28 April 1832, en dus toen art. 26 C. C. nog gold, voor het intreden der *dégradation civique*, dat is het mindere, een ander tijdstip schijnt te zijn aangewezen als voor het aanvangen van den burgerlijken dood, het meerdere. Immers sedert de inwerkingtreding der revisie-wet van 1832 luidt de slotbepaling van art. 28 C. P.:

La dégradation civique sera encourue du jour où la condamnation sera devenue irrévocable et, en cas de condamnation par contumace, du jour de l'exécution par effigie.

Twijfel is geoorloofd, of de wetgever van 1832 bij het nederschrijven dezer bepaling iets anders voor oogen heeft gehad dan het normale geval, namelijk dat de onherroepelijkheid der veroordeeling onmiddellijk, althans zoo spoedig mogelijk, wordt gevolgd door hare uitvoering. Immers het is volkomen rationeel, dat het rechtsgevolg der oonteerende straf, het gevolg dat haar oontearend maakt, intreedt met haar uitvoering, onverschillig of later al dan niet van hare verdere uitvoering gratie wordt verleend.

(6) Gelijk bekend is, in Frankrijk eerst afgeschaft bij eene wet van 31 Mei 1854.

Het is daarentegen volkomen irrationeel, dat waar de hoofdstraf geheel onuitgevoerd blijft, omdat zij bij gratie wordt kwijtgescholden, voordat daaraan eenige uitvoering werd gegeven, de onteerende gevolgen, die in het stelsel van den Code aan de straf, niet aan de misdaad zijn verbonden, blijven voortduren. Meent men echter, dat de woorden der wet (art. 28 C. P.) eene andere uitlegging niet toelaten, dan is de gratie het aangewezen middel om in de uiterst zeldzame gevallen, waarin eene crimineele straf (*peine afflictive et infamante ou seulement infamante*) vóór hare uitvoering geheel wordt kwijtgescholden, het gevolg met de oorzaak op te heffen. Dit beval de President LOUBET bij zijn Besluit van 19 September 1899 ten aanzien der *dégradation militaire*; maar onder het voorwendsel, dat de aan kapitein DREYFUS in September 1899 opgelegde vestingstraf reeds zoude zijn ingegaan en uitgevoerd in Januari 1895, liet hij de *dégradation civile* in haar geheel. Den balling van het Duivels-eiland, tot tweemaal toe onschuldig veroordeeld, werd dus eindelijk de vrijheid wedergegeven, maar het herstel in zijne burgerlijke eer bleef hem onthouden. Ontzet van zijn rang en titel in het leger, van het recht om ooit weder de wapenen voor zijn land te dragen, blijft hij getroffen door de *capitis deminutio*, welker verdere gevolgen in art. 34 C. P. breedvoerig zijn omschreven.

Dit was geschreven en reeds ter perse, toen wij de *Deutsche Juristenzeitung* van 1 October ontvingen. Dit blad wordt geopend met een „Epilog zum Prozess in Rennes”, met het volgende in deze dagen — denkt ook aan Finland en Transvaal — zoo gedenkwaardige woord van KANT aan het hoofd: „Wenn die Gerechtigkeit untergeht, so hat es keinen Wert mehr, dass Menschen auf der Erde leben”. De schrijver dezer bijdrage, de Berlijnsche advocaat Dr. J. STRANZ, komt tot het besluit, dat ten gevolge der verleende gratie

de *dégradation civique* niet is ingetreden, en DREYFUS dus officier in het Fransche leger is gebleven, Dit wordt afgeleid uit art. 190 C. M., waarin o. m. te lezen staat: „la *dégradation militaire* entraîne: 1°. etc., 2°. l'incapacité absolue de servir dans l'armée, à quelque titre que ce soit, et les autres incapacités prononcées par les artt. 28 et 34 du C. P. ordinaire”. Zeker schijnen deze woorden zonder meer op den eersten aanblik mede te brengen, dat de *dégradation civique*, rechtsgevolg der *dégradation militaire*, zonder haar niet aanvangt en dus casu quo met haar vervalt. Wij betwijfelen het echter zeer, of dit wel in de bedoeling heeft gelegen van den C. M. In art. 189 bij de aanwijzing der gevolgen van de daar vermelde straffen wordt de *dégradation civique* op den voorgrond gesteld, daarna eerst de *dégradation militaire* genoemd (*en outre, la dégradation militaire*). Heeft men nu in de reeds aangehaalde woorden van art. 190 iets anders willen uitdrukken — wij erkennen het op minder gelukkige wijze — dan dat, bij werkelijke uitvoering der militaire degradatie, de civiele degradatie (*dégradation civique*) gelijktijdig intreedt? Wat er zij van het antwoord op deze rechtsvraag, feitelijk is het, zoover wij weten, in Frankrijk eene onbetwiste stelling dat D., getroffen door de *dégradation civique*, heeft opgehouden Fransch officier te zijn.

L'incident est clos schreef Generaal DE GALLIFFET tot tweemaal toe in een een paar dagen na de gratie aan het leger uitgevaardigde dagorder, waarin hij, doof voor den kreet van verontwaardiging in de gansche beschaafde wereld over het vonnis van 9 Sept. opgegaan, was gekomen tot de verrassende ontdekking, dat de militaire rechters, omringd van aller eerbied, in alle onafhankelijkheid uitspraak hadden gedaan.

Wel zeker, het incident is gesloten, wel te weten het tusschenspel der gratie, dat het vierde bedrijf, te Rennes afgespeeld, scheidt van het vijfde bedrijf, het tweede voor het Hof van cassatie, dat dan „de zaak” voor goed zal afdoen en de eindelijke zegepraal van recht en waarheid verkondigen.

De gratie, al mist zij om de boven aangegeven redenen onze volle sympathie, waardeeren wij gaarne als eene daad van voorloopige pacificatie: „le premier gage a l'oeuvre d'apaisement”, zooals de minister van oorlog haar zelf noemde in zijn rapport aan den President, een stuk in toonaard zoozeer verschillende van zijn manifest aan het leger.

Volkomen pacificatie is alleen te wachten van volkomen herstel der dubbele rechtsverkrachting.

Van de tweede revisie staan wij thans lang zoover niet af als na ZOLA's veroordeeling van de eerste revisie, die, ondanks alle machinaties, alle verdachtmakingen en alle valschheden, is gekomen en zelfs door de verfoeilijke *loi de désaisissement*, een mijn die verkeerd sprong, niet kon worden weerhouden.

Er is dan ook nu nog geen reden om te wanhopen aan het volkomen eerherstel van kapitein DREYFUS, de volle zegepraal van waarheid en recht.

Hof van Cassatie in Frankrijk.

Vereenigde Kamers.

Zitting van den 3 Juni 1899.

President, de heer MAZEAU.

Arrest in zake Dreyfus.

La Cour ;

Qu'il M. le président Ballot-Beaupré dans son rapport, M. le procureur-général Manau dans ses réquisitions, et Me. Mornard, avocat de Mme Dreyfus, ès qualité intervenant en ses conclusions,

Vu l'article 445 modifié par la loi du 1er mars 1899,

Vu l'arrêt du 29 octobre 1898 par lequel la chambre criminelle a ordonné une enquête et a déclaré recevable en la forme la demande tendant à la revision proposée d'Alfred Dreyfus, condamné le 22 décembre 1894 à la peine de la déportation dans une enceinte fortifiée et à la dégradation militaire pour crime de haute trahison,

Vu les procès-verbaux de ladite enquête, lesquels sont joints au dossier,

Sur le moyen de ce que la pièce secrète, „Ce canaille de D...” aurait été communiquée au conseil de guerre :

Attendu que cette communication est prouvée à la fois par la déposition du président Casimir-Perier et par celles des généraux Mercier et de Boisdreffe eux-mêmes ;

Que, d'une part, le président Casimir-Perier a déclaré tenir du général Mercier qu'on avait mis sous les yeux du conseil de guerre

la pièce contenant les mots : „Ce canaile de D...”, regardés alors comme désignant Dreyfus ;

Que, d'autre part, les généraux Mercier et de Boisdreffe invités à dire s'ils savaient que la communication avait eu lieu, ont refusé de répondre et qu'ils l'ont ainsi reconnu implicitement ;

Attendu que, la révélation, postérieurement au jugement, de la communication aux juges d'un document qui a pu produire sur leurs esprits une impression décisive et qui est aujourd'hui considéré comme inapplicable au condamné, constitue un fait nouveau de nature à établir l'innocence de celui-ci ;

Sur le moyen concernant le bordereau :

Attendu que le crime reproché à Dreyfus consistait dans le fait d'avoir livré à une puissance étrangère, ou à ses agents, des documents intéressant la défense nationale, confidentiels ou secrets, dont l'envoi avait été accompagné d'une lettre missive ou bordereau non datée, non signée et écrite sur un papier pelure filigrané au canevas après fabrication de rayures au quadrillage de quatre millimètres en chaque sens ;

Attendu que cette lettre, base de l'accusation dirigée contre lui, avait été successivement soumise à cinq experts chargés de comparer l'écriture avec la sienne et que trois d'entre eux, Charavay, Teyssonières et Bertillon la lui avaient attribué ;

Que l'on n'avait d'ailleurs ni découvert en sa possession, ni trouvé qu'il eût employé aucun papier de cette espèce et que les recherches faites pour en trouver du pareil chez un certain nombre de marchands en détail avaient été infructueuses ;

Cependant qu'un échantillon semblable, bien que de format différent, avait été fourni par la maison Marion, marchand en gros, cité Bergère, où l'on avait déclaré que le modèle n'était plus courant dans le commerce ;

Attendu qu'en novembre 1898 l'enquête a révélé l'existence et amené la saisie de deux lettres sur papier pelure quadrillé, dont l'authenticité n'est pas douteuse, datées l'une du 17 avril 1892, l'autre du 17 août 1894, celle-ci contemporaine de l'envoi du bordereau, toutes deux émanant d'un autre officier qui, en décembre 1897 avait expressément nié s'être jamais servi de papier calqué ;

Attendu, d'une part, que trois experts commis par la chambre criminelle, les professeurs de l'école des chartes, Meyer, Giry, Molinier, ont été d'accord pour affirmer que le bordereau était écrit de la même main que les deux lettres susvisées et qu'à

leurs conclusions Charavay s'est rattaché, après examen de cette écriture qu'en 1894 il ne connaissait pas ;

Attendu, d'autre part, que trois experts également commis, Putois, Choquet, président honoraire de la chambre syndicale du papier et des industries qui le transforment, et Marion, marchand en gros, ont constaté que, comme mesures extérieures et mesures de quadrillage, comme nuance, épaisseur, transparence, poids et collage, comme matières premières employées à la fabrication, le papier du bordereau présentait les caractères de la plus grande similitude avec celui notamment de la lettre du 17 août 1894 ;

Attendu que ces faits, inconnus du conseil de guerre qui a prononcé la condamnation, tendent à démontrer que le bordereau n'aurait pas été écrit par Dreyfus ;

Qu'ils sont de nature par suite à établir l'innocence du condamné ;

Qu'ils rentrent dès lors dans les cas prévus, dans le paragraphe 4 de l'art. 443, et qu'on ne peut les écarter en invoquant des faits également postérieurs au jugement, comme les propos tenus le 5 janvier 1895 par Dreyfus devant le capitaine Lebrun-Renaud ;

On ne saurait, en effet, voir dans ces propos un aveu de culpabilité, puisque, non seulement ils débutent par une protestation d'innocence, mais qu'il n'est pas possible d'en fixer le texte exact et complet par suite des différences existant entre les déclarations successives du capitaine Lebrun-Renaud et celles des autres témoins ; — il n'y a pas lieu de s'arrêter davantage à la déposition de Depert, contredite par celle du directeur du Dépôt qui, le 5 janvier 1895, était près de lui ;

Et attendu que, par application de l'article 445, il doit être procédé à de nouveaux débats oraux ;

Par ces motifs, et sans qu'il soit besoin de statuer sur les autres moyens ;

Casse et annule le jugement de condamnation rendu le 22 décembre 1894 contre Alfred Dreyfus par le 1er conseil de guerre du gouvernement militaire de Paris, et renvoie l'accusé devant le conseil de guerre de Rennes, à ce désigné par délibération spéciale prise en chambre du conseil, pour être jugé sur la question suivante :

« Dreyfus est-il coupable d'avoir, en 1894, provoqué des machinations ou entretenu des intelligences avec une puissance étrangère ou un de ses agents, pour l'engager à commettre des hostilités ou entreprendre la guerre contre la France ou pour lui en

procurer les moyens en lui livrant les notes et documents renfermés dans le bordereau”;

Dit que le présent arrêt sera imprimé et transcrit sur les registres du premier conseil de guerre du gouvernement militaire de Paris, en marge de la décision annulée.

Volgens de berichten uit Parijs is de vernietiging van het vonnis van den krijgsraad uitgesproken met algemeene stemmen en drie onthoudingen, vermoedelijk van de raadsheeren, die in de consultatieve commissie tegen de aanvraag der revisie hadden gestemd. Deze raadsheeren namen echter deel aan de stemming over de verwijzing, waartoe met eene meerderheid van twee stemmen werd besloten.

Bij de Uitgevers dezes zijn o. a. verschenen:

Mr. A. A. de Pinto , Ontwerp-Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering en Memorie van Toelichting. Uitgegeven met toestemming, onder toezigt van —. (1867)	<i>f</i> 6.25
— Wetboek van Strafrecht voor Ned.-Indië (Wetboek voor de Europeanen), gevolgd door de Memorie van Toelichting. Uitge- geven ingevolge magtiging en met eene voorrede en aantekeningen, ter aanvulling van de Memorie van Toelichting (1866) . . .	3.—
— De afschaffing der doodstraf in het Koningrijk Saksen. (1869)	- 0.25
— Bedenkelijke Reactie op strafrechte- lijk gebied. (1886)	- 0.40
— Het Proces Dreyfus, getoetst aan Wet en Recht, I en II (1898 en 1899). -	1.50
Weekblad van het Recht , Rechtskundig Nieuws- en Advertentieblad, onder redactie van Mr. A. A. DE PINTO, per jg. met register p. post	- 23.—
